

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... 10.—

Negyedévre ... 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

TÁRSADALMI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám »József« 527.

Hirdetések

felvétele ugyanott

— 2 — Budapest, július hó 26. —

Krónika.

A demarche.

— jul. 24.

A tenorja öblösen harsogó. Messze, nagyon messze hallatszik s talán szándékosan van így hangszerezve, mert Szerbia hivatalos politikájának intézői nagyon messze mentek a szerb fővárostól, meg egymástól. A király fürdőzik, Pasics agitációs körútjában hordók tetejéről szónokol, szóval meglátszik a szerb szcenérián, hogy úgy akarnak dolgozni, mint Nikita király, aki a monarchia czetinjei követe elől a montenegrói csapatok táborába menekült, hogy a monarchia jegyzékét ne lehessen neki kézbesíteni. Miután pedig diplomáciai jegyzékeket nem lehet kényszerkézbesítéssel a kilincsré kifüggeszteni, czetinjei követünknek várni kellett, míg Nikita elvégzi a szemlét csapatai fölött.

Belgrádban ugyanilyen praktikákhoz folyamodtak. Az összes czimzettek menekültek Belgrádból, tehát módját kellett találni annak, hogy hamarosan hazatérjenek. A kürtszó felharsant, és Pasics, akár milyen messze van, meghallja és megérti a monarchia szavát és elég közel is lesz Belgrádhhoz, hogy egy pár óra alatt otthon lehessen. Vagy talán épp a távolság lesz a kényszerhelyzet, melylyel a monarchia diktálta feltételek elfogadását megokolják. Sok idő nincs a tanácskozásra. Negyvennyolcz óra alatt határozni kell és vasárnap reggel a belgrádi hivatalos lapnak már közölni kell a szerb kormány ünnepélyes nyilatkozatát. Ha pedig Pasics szándékosan egy hordó tetején felejtene magát, akkor ... nos akkor ... A következők leírása ellen szinte ágaskodik a józanságunk. Hát elképzelhető, hogy Szerbia két véres háboru után végzetes konfliktussal járó bonyodalmat akarjon a monarchiával? A meghódított területeken százezrek várják az alkalmat, hogy fellázzanak Szerbia ellen, Bulgária és Törökország szintén igyekeznének kihasználni az alkalmat arra, hogy könnyű szerrel visszavegyék azt, amit véres összeütközésekben elvesztettek. Koczkáztatja-e mindezt Szerbia?

Ha Oroszországtól bátorító intést kap, akkor megkoczkáztatja majd. De fog-e Oroszország bátorítón hunyorgatni? A francia szenátusban közvetlenül Poincaré elutazása előtt leleplezték a francia

véderőt. Humbert szenátor megdöbbenő nyíltsággal értésére adta Poincarénak és Oroszországnak, hogy a francia véderő kissé züllött s a németek ellen nem vehetné fel a siker reményével a harezot. A német tüzéség jobb, mint a francia, s ha összeütközésre kerülne a sor, a francia csapatok éheznének, mert az élelmezési készletek hiányosak. Ez az üzenet Oroszországnak szólt olyan időben, mikor a monarchia és Szerbia konfliktusa a kezdet kezdetén volt, s amikor a világ nem volt tájékozva afelől, hogy mit tervez Oroszország, mire határozza el magát a pétervári kormány ebben a konfliktusban. A francia szenátus üzenete bizonyosan döntő befolyással volt Oroszország állásfoglalására. Ha a francia hadtestek inferiőrissak, Oroszország aligha vállalkozik arra, hogy oldalba támadja a monarchiát. Ez a támadás Németország akcióba lépését provokálná, mire Németország nyugati határa közelében meg kellene mozdulni a francia hadtesteknek. A francia hadtesteknek, melyeknek tüzésége tökéletlen, felszerelése fogyatékos, ágyui régimódiak. Így mondták a szenátorok, és nem képzelhető, hogy ezt csalafintaságból tették. Kelepczébe akarják talán csalni a monarchiát és Németországot? Gyöngeségük koholt lenne, hogy felbátorítsák és háboruba csalják a monarchiát és Németországot? Gyöngének mondják magukat, mert tudatában vannak erejüknek? Ha Franciaország pénzügyi tranzakciói nem adnák kétségtelen jelét annak, hogy a francziák ezidőszert nem rendelkeznek azokkal a milliárdokkal, amelyek egy háboruhoz szükségesek, talán hinni lehetne abban, hogy a szenátusban történt leleplezésekkel a háboru esélyeit akarták megjavítani. De Franciaország az utóbbi időben komoly pénzvarokkal küzdött. Új adózási rendszerről kellett gondoskodnia és a tervezett adóreformok kormányválságot idéztek elő. Nem, Franciaország nem oly erős, hogy minden rizikó nélkül gyöngének mondhatná magát. Hogy egy ösmert adomával éljünk: miért teszed magad olyan kicsire, hisz nem vagy olyan nagy.

És Oroszország? A nagy szláv birodalom belsejében dühöng a forradalmi szellem. A munkások százerei most is sztrájkban állanak, és ami ennél is döntőbb körülmény, az orosz sztratégiai vasutak nem készültek el, azok nélkül pedig lehetetlen az orosz csapatokat gyorsan a nyugati határra vetni. Mire Oroszország befejezte a felvonulást, a német és az osztrák csapatok helyrehozhatatlan katasztrófákba sodorták az orosz armádiát. Ezt Oroszország épp oly jól tudja, mint

Franciaország, de még jobban tudja Németország és a monarchia.

Nem a magunk megnyugtására irtuk ide ezeket a közismert dolgokat. Valamennyiünket mindennél jobban megnyugtat a demarche hadiparancsszerű hangja. Aki ilyen hangon diktál, követel, tisztában van a lépés következményeivel. Aki ultimátumot küld szomszédjának, el van készülve a legvégsőre. Ez a demarche duzzad az erőből, és az a hatalom, amelynek diplomáciai műhelyében ezt a történelmi jelentőségű okmányt fogalmazták, bizik a saját erejében s nem veszi számításba, hogy az ellenfél izmait kikezdték a tüdőgümőkór bacillusai.

*

És a kérdés végén ott sötétlik minden szemben, minden arczon: mi lesz szombaton, mi lesz július 25-én este hat órakor? Nem tudjuk elképzelni, hogy Európa egy borzalmas háboru kiömlött vérével akarná megírni azt az iparendélyt, mely Szerbiát feljogosítja az államfők legyilkolására. Képtelenség, hogy Európa az államfők legyilkolása mellett exponálja magát, képtelenség, hogy Szerbiának külön prémiumot adjon azért, hogy a monarchia trónörökösét a legbecstelenebb alattomosággal legyilkoltatta. A világ erkölcsi rendje omlana össze, ha ez bekövetkeznék és ez az összeomlás borzalmasabb lenne a legborzalmasabb háborúnál is.

Lynkeusz.

Emlékek, mikre nem emlékszem.

Emlékek, mikre nem emlékszem
Melyik világba tűntetek?
Rajzotok árnya elmosódott,
Porrá lett siri jeletek.
Mintha nem is lettetek volna,
S nem csüggttem volna rajtatok . . .
Könyvek? Közönyök? Boldogságok?
Nem is tudom mik voltatok,

Emlékek, mikre nem emlékszem,
Kinek éltek, ha nem nekem?
Hogy lehet, hogy szárnyatok néha
Nem szánt végig a lelkemen.
Tán megfordult minden közöttünk,
Ti régen egyesültetek,
És a lelketek láthatárán
Én vagyok az emléketek . . .

Falu Tamás.

Olyan korban élünk, amely nagyon is sokat olvas ahhoz, hogy bölcs, és nagyon is sokat gondolkozik ahhoz, hogy szép legyen.

*

Ha az ember szerelmes, először megcsalja önmagát, aztán másokat. És ez az, amit a világ regénynek hív.

Auróra.

Irta: REMÉNYI JÓZSEF.

A hamvasszőke haja simára volt fésülve, úgy hogy a homloka a maga szép, tiszta, harmónikus tökéletességében látszott. A tarkó táján furcsa kontytyá tömörrült a haj. Vörös szalag ivelte át a fejét, amely kicsi volt, kicsi és érdekes, mint egy melegházban ápolt, korcsul nőtt exotikus virág. Az arczkontúrok japán vonalakra emlékeztettek, szomorú gésa arcra, a szemének azonban nem volt mandolaformája, nagy, kerek, kíváncsi, mint egy tudatlan cigánylányé, akinek csak azért szép a szeme, mert olyan nagyon kíváncsian tud vele nézni.

— Én vagyok a szomorú hajnal — mondta egyszer és félrefordította a fejét.

— Auróra — mondtam halkán és ekkor rámnézett. — Így nevezlek ezentúl: Auróra. Igen?

Biccentett a fejével.

— Auróra, — kérdeztem tőle egy alkalommal — miért vagy szomorú?

— Én olyan vagyok, amilyenek nem kellene lennem. Én azt teszem, amit nem szabadna megtennem. Azért kíváncsok, ami elérhetetlen. Szomorú vagyok, holott vidámnak kellene lenni.

Az arca ekkor olyan bágyadt volt, mintha egy nagy mult rajzolta volna rá a szomorúságot.

— Auróra, — kérdeztem tőle egy februári este, hogy a színházból hazakisértem — már várom, várom, hogy te is tegezzél engem és mindig megtagadod kérésemet. Auróra, miért nem tegezel?

— Lajos, — felelte halkán és én valami remegést éreztem a hangjában, vagy talán csak elképzeltem — maga még mindig nem ismer.

— Nem, nem ismerlek, Auróra — mondtam és arra gondoltam, hogy eddig eseménytelen volt az életem, hogy aki nővel foglalkoztam is, amellett tulajdonképpen csak elhaladtam és hoztam mindenkibe, mindenkibe belekarol egyszerű az élet úgy igazán. Erre gondoltam. És eszembe jutott az is, hogy erre a nagy élményre nem is kellett olyan soká várnom, vannak, akiket sokkal később ér, és újra elgondoltam, hogy nincs, nincs ember, aki nagy élmény nélkül vonulna a földbe.

— Nem, nem ismerlek, Auróra, — ismételttem — de esküszöm, hogy meg foglak ismerni.

— Lajos, ne esküdjék — intett le Auróra. — Csúpan arra lehet megesküdni, hogy mindegyikünk meghal, egyébre nem.

Egyszer — egy forró augusztusi délután — falun jártunk. Közel egy éve, hogy Aurórával megismerkedtem, de még mindig nem ismertem meg. Nem csüggedtem. »Oh, — biztattam magam, ha a szívem nagyon kalapált és én úgy éreztem, mintha a halál kaczágná a mellemen könnyörtelenül, kiméletlenül, türelmetlenül — oh, oh, hiszen fiatal vagyok és Auróra is fiatal és a megismerés csak idősebbeknek adatott meg. Oh, mi várhatunk, hisz mindketten fiatalok vagyunk.« Így biztattam magam azon a forró augusztusi délután is és valami reménysugár világította meg a lelkemet, hogy ma, ma, ebben a faluban, ezen a gidres-gödörös uton, ebben a tikkasztó hőségben, amikor még az elfáradt akáczfák is izzadni látszottak és én elképzeltem, hogy az akáczfák egytől-egyig napszúrától rognak össze, igen, ma délután történik valami, ami egy lépéssel közelebb visz Aurórához.

— Auróra, — szoltam, miután a vasuti állomástól be a faluba jóideig hallgatva mentünk egymás mellett — te szereted a kiabáló színeket.

Auróra megállt. Rám szegte a szemét. Így még nem nézett rám.

— Nagyon szeretem.

Mintha elragadtatását fejezte volna ki valami felett, úgy hangzott ez a két szó. Eleddig a hangja mindig csöndes volt és lágy, szinte suttogó, most azonban szenvedély tobzódott a hangjában.

— Nagyon szeretem, — ismételte — igen, Lajos, nagyon szeretem a ríktó színeket. A nagy ellentétet. Amit közönséges lelkek izléstelennek mondanak. Színeket, amelyek merészen szembeszállnak a konvencionális izléssel.

Megfogta a kezemet és megrázta, mint egy férfi. Ez a kis, finom, fehér kéz, talán akkora, hogy jól megmarkolhat egy közepes ecsetet, megrázta a kezemet. Erővel. Csodás energiával.

— Auróra, — mondtam — Auróra, mikor foglak megismerni? ...

— Meg fog ismerni — mondta hangosan és odaajándékozta az ajkát. Először csókoltam meg. Először, először. A faluhoz közel, egy csöndes, csöndes nyári délután, amikor a nap nagyon erősen széttekintett a mindenségen, csókoltam meg először Aurórárt.

— Milyen is a falu — mondtam aztán és egyszerre különös képzetársítással, amit azonban Auróra rögtön megértett, rátértem a szülővárosomra, a szűkebb hazámra, a parkra, a pázsitra, a nagy diófára, a kemény, körbefutó padra, amelyen, ha oda eltévedek, sok mindenféle késsel belevéselt kriksz-kraksz hiv vissza a gyermekkorba.

— Mennyivel különb a diófa, mint az akácza — mondtam s gyorsan hozzátettem:

— Csehországban hallottam egyszer, hogy nem kellene herefák, csak olyanok, amelyek gyümölcsöt hoznak. A Hradsin kertjében mondta valaki. A gyümölcsfa hoz gyümölcsöt és árnyékot is terjeszt, kellemes és hasznos, így mondta az ismeretlen. És aztán kifejtette, miképp lehet a csenevész fácskát szép, élet-erős fává nevelni. Egész külön nevelési rendszert tud a beteg fák számára, én persze ezt a methodust nem jegyeztem meg magamnak... Auróra, mire gondolsz?...

— Arra gondolok arra gondolok; Lajos, hogy benned is a furcsát szeretem. A különöset.

A lelkemben ujjongás zugott fel. Ezt kivülem senki sem hallotta. Hárfazene kísérte az ujjongást. Igen, hárfazene. És valami régi francia chanson, amilyennel Yvette Gilbert facsar ki könyeket még a bourgeois szeméből is, bugott a lelkemben. Csak én hallottam, csak én hallottam. »Auróra tegez, Auróra tegez« és mintha a természet egy nagy orchester volna, amely öt gyönyörű szép akkordból megteremtette a világ legszebb muzsikáját. »Auró....ra....te....gez....«

Elmult a nyár s egy korai őszi napon egyedül ballagtam azon a hepe-hupás falusi uton, amelyen először csókoltam meg Aurórárt. És irtózatossá szomorúságot nyalábolt át, amikor arra a sok csóktalan napra gondoltam, amely a csókos délutánt követte. Miért csak egyszer? Miért csak akkor? — tettem fel magamnak a kérdést. — Miért csak egyszer? Miért csak akkor? — ismételtem és kietlennek láttam az egész környéket. A csókos délután után sokszor jártam errefelé, de mindig egyedül. Megismerkedtem a tanítóval, a jegyzővel, a plébánossal, a bíróval, megtanultam kártyázni, inni, kuglizni, cifrán káromkodni, magamat próbáltam elkábítani nem ópiummal, hanem a züllött-falusi milióval és nem sikerült és nem sikerült. A kártyában nyertem, a tekepályán az én golyóm lódtotta le legtöbbször mind a kilenczet, az ispánnal, aki a környék legveszedelmesebb ivója volt, birtam a versenyt, úgy

hogy megutáltattam magam a falusi nagyságokkal, mert én, a városi, a jött-ment az ő szórakozásaikban, mulatozásaikban is különb mertem lenni, mint ők, és ez mind, mind egy hónapon belül történt. Miért csak egyszer? Miért csak akkor? — ismételtem és észrevettem, hogy már az akáczsorban járok, hogy nyugaton pirosan nevet a haldokló nap és hogy az ispán most tömi pipáját a jegyzőlak előtt.

Eltelt az ősz is és én a sok szenvedésem elől az éjszakába menekültem. Magamhoz szerettem volna ölelni a kávéház állandó vendégeit. Aztán meguntam őket, mert rájöttem arra, hogy ezeket nem a szenvedés kergette az éjszakába, hanem a megrozsdásodott jellemük, a könnyelműségük, a vérük, a tehetetlenségük. Bevonultam a kisebb kávéházakba, ahol iparoslegények verik be a tükröt dzsentrí-módra, harsognak, garázdálkodniak, huzatnak a cigánynyal, udvarolnak a kasszavirágnak és a falba lőnek, de a költséget tiszta pénzben kiegyenlítik. Ezeket is megelégettem és leszálltam a lebujokba és komisz törkölyt adattam magamnak és krajczárokba és hatosokba kártyáztam a konfliskocsissal, a házmesterrel, a vasuti fékezővel, páriákkal, páriákkal, akik nem tudták, hogy mennyit szenvedek, de a saját szenvedésüket is magamra vállaltam. És senkinek sem panaszkodtam és senki sem tudta, hogy a lelkem üszök, hogy a mosolyom bánkódás az enyészeten, hogy a kacagásom tulajdonképpen megsiratása egy végtelen céltalanságnak.

És egyszer, amint ilyen lebujból kitántorogtam, rám várt Auróra. Hajnal három óra tájban megvárt a lebujnál. Rámhajolt és megcsókolt és fiakkerbe ültetett. Csak követtem mechanikusan. Benn a csukott fiakkerben a kezemet, az arcomat, a hajamat csókolt és a fülembé turbékolt:

— Lajos, hallottam, hogy lebujokban éltél az utóbbi időben. Sokat, sokat szenvedtél, Lajos.

— Igen, — mondtam — igen, sokat szenvedtem. Nem mertem megmondani, hogy miatta.

— Miattam szenvedtél — mondta ő maga és megint rámhajolt és csókokkal halmozta el az arcomat, a hajamat, a kezemet.

— Auróra, — mondtam és soha úgy a hangom még nem reszketett — nagyon egyedül vagyok. Te csak az olyan emberen tudsz megkönyörülni, akit előbb megbántottál. Auróra, Golgotára vitted a lelkemet. Mikor foglak megismerni? ...

— Meg fogsz ismerni — mondta és akkor... akkor azt hittem, hogy a szerelmét is odaajándékozta nekem. De nem tette. Erre nyers lettem, Goromba. Otromba. Ráordítottam. Megfogtam a kocsi kilincset és olyan mozdulattal nyultam hozzá, mintha ki akarnám dobni. Védekezett. Karmolt. Dulakodtunk a kocsiban. Aztán visszatántorodtam, hirtelen kinyitottam az ajtót, kiugrottam a kocsiból és szaladtam, szaladtam, versenyt szaladtam a hajnallal a reggel felé.

Másnap elutaztam a szomorú városból. Mert rám nézve a nagy csalódásaim, az összeroppanásom helye szomorú város volt. Senkinek az ismerőseim, a hozzátartozóim közül nem jelentettem be az elutazásomat. Fiuméig váltottam jegyet, de már Zágrábnál meggondoltam magam és utirányt változtattam. Megijedtem Itáliától. Megijedtem a délvidéktől, amely talán végeletekig fokozza a szenvedésemet. Ráeszméltem arra a nápolyi lányra, aki miatt siheder koromban megszőktem otthonról. »Északra, északra utazom« — énekelt a lelkem és Grieg-melódiák zümmögtek a fülemben. Odakiváncoltam valamelyik fjordhoz, vagy talán még északabbra, még északabbra,

irlandi halászok körébe, fókavadászatra gondoltam, jegesmedvékre, csöndes, gondolat nélküli életre. Kopenhágáig jutottam már, amikor nagyon erősen megcsapott a hideg északi szél, könnyörtelenül belehasított az arczomba, a testembe és én megijedtem tőle. »Nem tudok, nem tudok tovább« — ismételttem egyfolytában a dán fővárosban és éreztem, mint menekülnek a gondolataim a szélrózsa minden irányába. »Ahasverus leszek, Ahasverus leszek« — rebegte az ajkam és a nagy Ismeretlenhez könyörögtem, hogy zabolázza meg az idegeimet, melyek jobbra-balra ránczignak. A hajón — utközben Dániából Németországba — nagyon megszerettem a tengert. »Oh tenger, tenger, — imádkoztam — oh tenger, tenger« — és elhatároztam, hogy tengeren bekóborlom a világot. De megbetegedtem. Egy kiel-i kórházban szenvedtem át a telet és soványan, fáradtan, letörtén érkeztem haza tavasszal, hogy meghaljak.

Otthon gyönyörű illatok fogadtak. Nem tudom miért, de az emberek csodás jószággal viseltettek irántam. Mennyire figyelmesek voltak. Reggel friss májusi virág üdvözölt. Ha elszundikáltam és újra felébredtem, ibolyák köszöntöttek. Fehér és lila mosoly, gyöngyvirág és ibolya, fehér és lila mosoly, gyöngyvirág és ibolya és engem már megkivánt a föld. Emberek, akikkel alig váltottam egy-két szót életemben, látogattak el hozzám és érdeklődtek a hogylétem iránt. És mindenki vigasztalt. És mindenki tudott valami kedves momentumot a számomra. Csak Auróra kerülte a lakásomat.

Egy éjjel megkínzott a láz. Reggel, amint az ápolónő néhány perczre kiment a szobámból, összedtem magam, felugrottam, odabotorkáltam az ajtóhoz, a retest elörehúztam, hogy senki ne nyithassa ki az ajtót. Annyira jutottam még, hogy a ruhaszekrényhez botorkáljak, ott aztán elhagyott a csekély erőm és összerogytam. Fekete felhőkordén felém sietett a halál...

Nehéz hónap következett ekkor. Csak az tudja, milyen szomorú az élet, akinél tavasszal kopogtat a halál. Egészen összezsugorodtam, napokig szótlánul feküdtem az ágyamban és csak a dunyhámmal, a párnámmal szórakoztam, míg végül egy nap tuleszem a komoly bajon és kiszállhattam az ágyból. Két napra már a kertemben is sétálhattam. Eltelt két hét és már kimehettem az utcára, már fogadhattam az emberek kézszeritását, hogy visszanyertem az egészségemet, már hallgathattam a sétatéri katonazenét, jelen lehettem egy májusi mulatságon, szóval élhettem, élhettem, mint azelőtt, amíg Auróra nem keresztezte az utamat.

Kinn a Bolgavölgyben, az önkéntes tűzoltók júniusi mulatságán láttam hosszú idő óta megint Aurórát. Nem változott meg. Valami csodálatos színű ruhája volt, egészen egyéni izlésű. Ez a ruha az ő ötlete, tudtam. Ez a ruha nem itteni szabóműhelyben készült, tudtam. A ruhájának a ríktő színei, a diszharmónikus, frappáns és mégsem ellenszenves színösszetétel foglalkoztatta az agyamat, amikor hosszú idő óta újra láttam Aurórát. Egy fiatal ügyvéd mulattatta, de szemelláthatólag nem igen ügyelt a szavaira. És eszembe jutott, hogy mennyire el tud nézni a férfi feje fölött Auróra. És amikor legmelegebben beszél a férfi, akkor látszik leginkább keresni valamit a férfi feje fölött, a levegőtengerben, arra északra, igen, arra északra, amerre a pacsirta repült. Egyszerre megfordult és észrevett. Talán tiz lépésre álltam tőle. Lassan, alázatosan, mélyen megemeltem a kalapomat. Attól féltem, hogy leejtem. Igen, igen, ilyen gyáva

voltam. És Auróra nem fogadta a köszöntésemet, hanem belekarolt a férjébe és így szólt hozzá: »Kisérjen haza, Knapp«.

Az első pillanatban csak arra gondoltam, hogy az ügyvédnek Knapp a neve. Milyen furcsa név. Miért nem Knakk? Miért nem Prapp? Vagy Diótörő? Vagy akármi, akármi, de miért éppen Knapp? ... »Szegény fejem, — mondtam aztán — szegény fejem...« és arra gondoltam, milyen szomorú az, amikor saját magát siratja az ember. Aztán fáradtan visszavánszorogtam a városba. Azt hiszem, hogy az önkéntes tűzoltók mulatsága nélkül is szépen folyt le. Oh, nagyon hiszem.

Következő nap elhatároztam hogy ma végzek valamit. Igen, ma végzek valamit. Ezt az életet már nem tudom tovább elviselni. Valami nagy dolognak kell történnie, ami talpra állít, kell, kell, kell, vagy pedig ami megsemmisít, de így már nem élhetek tovább. És ez a »vagy-vagy«-gondolat szinte felfrissített. Az energia, amelyről azt hittem, hogy végleg elfordult tőlem, újra felkeresett. Dél előtt kinn jártam a hegyi parkban. Délben aztán ellátogattam Aurórához... »Nem fogad, — mondtam magamnak — azért mégis bejutok hozzá.« Auróra egy földszintes házban lakott. A ház sárga színű. A zöld zsalugáter le volt bocsátva. A nap erősen rátűzött éppen az ablakára. »Oh nap, — suttogtam — oh nap, ha most felgyujtanád ezt a házat.« Auróra egy tanítónál lakott albertben, két szép szobája volt. Eszembe jutott, amint Auróra egyszer a maga halk hangján mesélt a tanító nyolcztagu familiájáról. »Elraboltam tőlük a szalont és a hálószobát. Elraboltam tőlük a tündérbirodalmat.«

Kopogtam az ajtaján. Nem kaptam választ. Meghúztam a csengőt. Semmi felelet. »Hátha véletlenül meglátott a zsalugáter-résen« és egy percig csendben vártam. Aztán hirtelen megnyomtam a kilincset és az ajtó kinyílt. Auróra behunyt szemmel a pamlagon feküdt. És én úgy éreztem magam, mint egy rabló, aki azt hiszi, hogy nehezen kaparítja meg a zsákmányt és egyszerre ott látja maga előtt, csak érte kell nyulni. »Még nincs meg, még nincs meg« — szóltam magamhoz és tolvajléptekkel mentem előre. Auróra megmozdult. Letérdeltem a pamlagnál és egyszerre fáradtan, bágyadtan, tehetetlenül és akarat nélkül lekonyult a fejem, mindjobban összeroppantam, leesett a fejem Auróra keblére és artikulálatlan nyögéssel panaszkodott a lelkem. Auróra felébredt. A szeme tágrányilt. Soha ilyen nagynak, csodálkozóznak, csodaszépnek nem láttam a szemét. Felpattantam. Auróra is felkelt. És így álltunk egymással szemben, mint két ellenség, mint ellenségek álltunk egymással szemben, akik mégis nagyon szeretik egymást. Megéreztem.

— Mit akarsz? Mit akarsz? — kérdezte Auróra suttogó hangon.

— Szeress, szeress, szeress — feleltem.

— Még nem ismered. Még nem szerethetlek. Csak ha megismertél, szeretlek. Ismerj meg, ismerj meg, könyörgöm, akarom, kívánom, követelem, ismerj meg, mert csak akkor tudlak szeretni. Mutasd meg, hogy ismered, most, most bizonyítsd be valamivel, hogy ismered, mint akkor, a színekkel, mint akkor, amikor kijelentetted, hogy csak azon tudok megkönyörülni, akit megbántottam, ilyesféleképpen, ilyesféleképpen mutasd meg, hogy ismered és én szeretlek, szeretlek.

Egy pillanatig tétováztam. Egy pillanatig élveztem a hangja muzsikáját. Aztán hirtelen vállon ragadtam és leszoritottam a pamlagra. Vadul, nyersen,

mint az ősember tepert le egy állatot, amelyre szükség volt.

— Ne, ne — nyögött Auróra, de én a körmeimet beleszorítottam a vállába, a nyakába, úgy hogy elfutotta a vér, az arcza eltorzult a fájdalomtól. Mikor aztán megelégettem ezt a torturát, elengedtem Auróra vállát, aki szomorú mosolylyal — ezt a mosolyt is először láttam — nézett rám. És kitárta a karjait. És én lehajoltam. És ő átfonta a nyakamat és csókolt, csókolt, csókolt. És én azt mondtam:

— Oh, Auróra, mennyit szenvedtem miattad. Oh, Auróra, te csak azt a férfit szereted, aki rajtad uralkodik. Rabszolga akarsz lenni, amikor szeretsz.

— Most megismertél, — suttogta Auróra — most megismertél. Neked nem lett volna szabad menekülnöd a kocsiból. Nem lett volna szabad...

— Mennyi ember szenved, mennyi ember szenved, — járta át a lelkemet — de az élet, az én életem a lábaimnál fekszik. Győző vagyok. Diadalt arattam. Diadalt. Diadalt.

A szobában a lebecsült zsalugáter következtében félhomály volt. Az izzó nap bátortalanul nézett be.

Az ajtóhoz mentem és bezártam. Aztán lassan, kényelemmel, mint a vadász, aki biztos a zsákmányában, közeledtem Aurórához.

Toll és tőr.

— jul. 24.

HA A PARASZT TYUKOT ESZIK, akkor vagy a paraszt beteg, vagy a tyuk; és hogyha az ellenzék békét akar, akkor vagy az ellenzék beteg, vagy a béke. Tisza István persze nem volt hajlandó a beteg tyukot — vagy békát — lenyelni és azt mondta: Köszönöm szépen, én majd akkor eszek tyukot, ha éhes leszek rá. A békepipa tehát felkináltatott és nem fogadtatott el; ez lehet kellemetlen, lehet meglepő is, de semmiesetre se hazaárulás, még akkor se, ha meggyőződésből hirdetik, hogy az. Az ellenzék csak azt mondta: béke; többet azonban nem mondott, a tartalmát ki nem töltötte, a határát ki nem mérte és még azt se mondta, mi a béke ára. Csak azt mondta: béküljünk ki és úgy mondta, hogy lehetetlen volt rá nem mondani: már megint kezdod?

AZ OBSTRUKCIÓ, vagy tartsuk be a formákat: a bélyegvita vidáman hömpölygött tovább s a habok szeliden ringatták a Hogyhivják nagyságos ur módosításait. Szó sincs róla, az illeték-kérdés roppant fontos kérdés, és akit sujt, roppant sujt a pörvitel megdrágulása; de most, amikor — bocsánat a frázisért, de elérkeztünk ahhoz az időhöz, mikor a frázisok életre kelnek — amikor a világtörténelem óriás szárnya suhog fölöttünk, most heteket tölteni azzal, hogy: a büntető meghatalmazás illetékmentes legyen-e, vagy nem, most forradalmi beszédek mondani arról, hogy a községi bíráskodás illetékét szabad-e két fillérrel emelni; vagy nem... vitát szervezni a körül, hogy a felzet bélyege a régi maradjon-e, vagy nem: ez már valóban érthetetlen. Vitáznak, helyes, azért vannak ott, hogy (mint a pénzügyhatáron) megvizsgálják minden paragrafus zezugát, nincs-e benne tilos, — igazuk van. De hol volt ez a

szörnyües kötelességteljesítés eddig? A választói jog reformjánál? A sajtótörvény részletes vitájánál? Az új törvények egész légiójánál? Persze: taktika. De különös taktika, amely akkor kívánja a legszigorubb kötelességteljesítést, mikor — más kötelesség van helyén. Most (hacsak az egész Házat dunsztba nem teszik az események) új javaslat következik. Új obstrukció is következik-e, — nem tudni; az ellenzék vezére ma Andrassy Gyula és minden attól függ, hogy az ellenzék Andrassy izlésével, Andrassy komolyságával, Andrassy boszuvágyával, vagy Andrassy pechjével házasodott-e össze. No és egy kicsit attól is függ minden, hogy mi lesz Belgrádban. Mert hát tetszik tudni, doktor urak, az is fontos...

OLYAN FURCSÁN BÁMUL most reánk minden belü, mely Károlyi Mihály amerikai diadalutját és a pénzügyi eredményeit hirdeti. Idehaza minden csupa láz és izgalom, véres árnyak surrannak el szemünk előtt és ebben a lelkiállapotban elénk vetik a képet, amint a gróf városról-városra jár és tányéroz és rekedt hangon elsirja honfitársainak, hogy adjatok, adjatok, kinek isten adott, mert Tisza István megrontja az országot, ha a függetlenségi pártnak nincs duzzadt pártkasszája. De ne türelmellenkedjünk. A gróf egész bizonyosan befejezi körutját és haza siet, mihelyt megtudja, hogy otthon veszélyben a haza. Mindig veszedelmet hirdettek, mindig a veszedelemre spekuláltak, mert mindig a mentők szerepében akartak tetszelegni maguknak. Most itt a veszedelem. És a gróf épp ilyenkor nincs idehaza. Milyen pech! De szerencse, itt vannak azok, akik per procura mentik a hazát.

A PÉNZ SZEGÉNY, KISVÁROSI PROKONZULAI egyre hullnak és ahová nemrég bizalommal vitte politikai regényeinkből jól ősmert »kisember«-ünk a pénzt, ott ma vigasztalan fejfa-erdők merednek; és minden keresztben egy koszu: »Boldogtalan szerelmesének — a Szerencsek. A válság mindenestre szörnyü volt, gyilkos volt, katasztrofális volt, de ez a sok bankigazgató mégse a válság áldozata csupán; ezeknek az embereknek el kellett esni, és ha nem jött volna a válság, jött volna más. Ezek az emberek betegek voltak: ha tovább is süt a nap és virag, akkor megvénülhettek volna és prédikációs halott lett volna belőlük; de hogy lecsapott a tél: ki kellett derülni, hogy nem náthájuk volt, hanem tuberkulózisuk. Ki kellett derülni, hogy a pillanatnyi sikerük: konjunkturális siker volt, a tehetségük: a szerencse rájuk villanása, az erejük: a véletlen. Szükség, az nem volt rájuk, és amint ez kiderült, bekövetkezett a tragédia is. Itt minden ügyvédi vizsgálathoz egy takarékot, minden rossz partihoz egy bänköt, minden kauzióhoz egy közgazdasági irodát, minden fölösleges hatoshoz egy gyárat alapítanak; és mindenki, aki egy váltóblankettát ki tud állítani, pénzügyi, és mindenki, aki tudja, hogy kétszer kettő négy: üzleti Napoleon. Ez boszulja most meg magát, és a baj csak az, hogy most se ösmerik föl a bajt.

Az ember sohase bizzék az olyan asszonyban, aki neki bevallja valódi életkorát. Aki ezt elmondja az embernek, képes lenne mindent elmondani.

A művészetben általános igazság nincs. A művészetbeli igazság olyan fogalom, amelynek ellentéte szintugy igaz.

Krónika II.

Jegyzetek a nagy pörhöz.

— jul. 24.

A francia köztársaság nagy válságai megint törvénytársági tárgyalások izalmában égnék ki. A Marcellaise-pör, a Baudin-pör, a Banque d'Espagne pöre, a Panama-pör, a Wimpffen—Cassagnac-pör, a Dreyfus-pör, a Humbert-pör után a — Caillauxné. És érdekes : a sajtó minden pörben vezető szerepet játszik, hol mint a köztársaság lelkiismeretének ügyésze (ilyenkor senki se veszi komolyan, mert a *robe rouge* hallatlan mulatságos viselet, ha előfizetési felhívások vannak beléje szöve), hol mint vádlott, mint felbujtó, koronatanu, vagy védőügyvéd. A mi szemünkben, a nem-francia ember szemében most mindenesetre vádlott ; egy asszonyt támadni, a női becsületben gázolni, szerelmes leveleket publikálni, leveleket, amik annál nyomorultabban szórakoztatók másnak, minél szerelmesebben czirógatják czimzett idegeit. Mi fölháborodunk (mert hiába : hiába minden támadás, szitok, kényszerzubbony és paragrafus-kazamáta, a magyar újságírás a legtisztességesebbek közé tartozik, és aminek itt még a gondolatára is szublimáttal dezinficiálják a tollat, attól Franciaországban a becsületrend lovagja lehet az ember), mi fölháborodunk Calmette komiszióján, nekünk ökölbe szorul a kezünk, de Párisban az ördög se háborodik föl rajt, Párisban azt ordítja az utca : veszszén Caillaux !

A családi szentély ? A családi szentély Párisban nyitva áll, mint egy nyilvános kiállítás, a családi szentély templomrablói a törvénytől még fölemelt fővel járhatnak és az újságbeli hadviselés szabályai szerint nem tüznek vöröskeresztes zászlót a családi szentélyre, és ha tüznek, nem veszik okvetlenül figyelembe. Csak a fejét ! Csak a szívét ! A fő, hogy fájjon ! A fő, hogy elessen ! És aztán : ha a haraszt zörög, a haraszt legföljebb indiszkrét, de semmiesetre se hazug ; a gerliczebugást is kilesi már a fonográf, és aki a napra megy, annak még a hálósipkáján se legyen vaj. A francia sajtó példátlan kegyetlenséggel inficiálja vérméregzéssé a családi sebeket ; mikor Victor Hugo fia meghalt, a *Pays* így kondoleált a költőnek : Szívünk tele örömmel, midőn ez átkozott aggastyán vergődését szemléljük. *Ayez pitié monsieur le bourreau*, könyörgött a híres Dupanloup abbé a sajtónak. Legyen könyörületes, hóhér ur !

*

Nem lehessen róla tenni, és ez az érzésünk hiába bujkál az ugynevezett jogi lelkiismeret titkosrendőrei elől, az egész pörben a gyilkos asszony a legszimpatikusabb, és szinte barbár, komisz, restelni való részvétlenséggel nézzük a hullát, mely a nagy szenzáció vörös dagályán uszik. Hát persze, itt önbíráskodás történt, még pedig abból a fajtából, amelylyel a

paragrafusok alig egyeznek ki, a lelkiismeret azonban igen.

Calmette egy olyan területre surrant be, ahol semmi keresnivalója se volt, ahol kettőjükön — a szerelmes asszonyon, meg az urán — kívül senkinek se volt keresnivalója, ahol idegen csak a pimasz kíváncsiság tolvajlámpájával, a titok-rabló álkulcsával, a gyűlölködő közérdek fekete álarczában jelenhetik meg. Ilyen vendéget mindenütt »hands off«-fal fogadnak ; ilyen vendéget mindenütt torkonragadnak : nem vitt-e el máris valamit magával ; ilyen vendéget átadnak a minden sarkon ott posztoló rendőrnek, a Közmegevetésnek. Caillauxné se akart egyebet : hands off ; vissza-szerezni az elrablott titkokat, a leveleket, istenem, a leveleit, amit az az ember Páris kapujára, a világ szégyenoszlopára akar szegezni. Calmette pedig azt mondta : nem. Nem. A levél nem azé, akinek irták, hanem azé, aki — megvásárolta. És ő megvásárolta. Hogy megbuktassa Caillauxt ; hogy leölje ; hogy föl se támadhasson, — hogy ólomférgék marják, falják a becsületét. Ezt úgy hívják, hogy : politika ; valamikor az is politika volt, hogy az őseember baltával ütötte le társát, mert a felebarát szebb állatbőrrel takaródzott ; valamikor az is politika volt, hogy a veszedelmes embernek méregpoharat adtak : prosit ; valamikor az is politika volt, hogy a veszedelmes embert a czirkuszban dobták oda a bestiáknak : vegyétek és egyétek ! Ma — ma az a politika, amit Calmette csinált. Milyen kegyetlen visszafejlődés !

*

De Paul Bourget — író, a vád tanuja, ötven éves, büntetve nem volt — Paul Bourget szentté avatta Calmette-et. Szent, szent, szent. És az asszony : bűnös. Labori mester kissé elhült és figyelmeztette monsieur, hogy hát a regényei... igen, a regényei... Paul Bourget nem jött zavarba — egész életébe nem jött zavarba — és szeliden felelt : igen, a regényeim, de hát az élet más és az irodalom is más, az ember csak ir, ir... de hát az egészen más.

Ahá ! Tehát az egészen más ! És az ember csak ir, csak ir ; csak épp hogy : ir, hazudik ; csak épp hogy az is számár, aki hisz neki. Játék, játék, színes gyöngy, üres órák csecsebecsége, és az olvasó biztos lehet : a csecsebecse nem robban föl hirtelen, mint egy pokolgép, amelynek talmi csillogása alatt valami lélek borzalmas üszke gőzölög. Paul Bourget konzervatív ; valamikor Taine tanítványa volt és Spinóza zeg-zugos sikátoraiban kereste a végokot, de aztán — két regényhőse ajánlatára — konzervatív lett, mint filozófus : Brunetiére-re, Pascalra, Mistralra esküdött, mint író lakájruhába öltözött és mély meghajlással jelentette :

— Herczegnő, a kocs... az irodalom előállott.

És Labori kérdésére csak épp hogy ki nem tört belőle a fölháborodás : csak nem gondolja, hogy azért

lettem konzervatív, hogy most holmi számár analitikus regények miatt összeveszszek a Figaróval. A tendenciáimért álljanak helyt a regényhőseim, akik hirdették! Nekem semmi közöm hozzájuk!

*

... A proceszsió még tart, Franciaország fölajzlik az esküdtszéki terembe és az utcán izgatottan lesik: mi lesz? A tizenkét krajzlerek arcából nem olvashatni ki semmit; ha valahogy úgy csinálhatnák, hogy az ítéletüknek ne legyen semmi következése, elítélnék az asszonyt, aki végtére embert ölt s még az se egészen biztos, hogy az ura jövőjéért-e, vagy amint ő mondta: mert Franciaországnak szüksége van Caillauxra, vagy pedig egyszerűen a maga becsületéért, vagy társadalmi pozíciójáért, ami Párisban is körülbelül egyet jelent. Az igazmondást különben nagyon megnehezíti a férj, aki valóságos beszámoló beszédet mondott s mintegy a maga politikai rehabilitálására tette föl a kérdést: ha bűnösnek találhatik az asszony, szépen sétálni megy ő is, de ha fölmentik... triumfussal vonul vissza a Politikához, amely most — olyan, mint egy mágnásasszony, aki minden lovásznak odadobja magát.

Lengyel Ernő.

A csöndsziget.

Sokszor megcsókolt engem már a csönd...
Nagy bánatokban mindig beköszönt,
S engem a bánat gyakran megtalált...
Bölcsőm első, palintás ütemén
Csönd volt az ur a házban és nem én,
Ő köszöntötte a halálkirályt.

Azóta félelemben, rettegésben,
Eljön ringatni ringató kezével
S menedékkül feltárja kapuját:
Minden titkának kulcsát megkapom,
Ismerős árnyak jönnek az uton
És csókkal, könnyel, vérrel fonnak át.

Suhannak arra gondrakott hajók,
Sikongós szárnyon vergődnek a jók,
A végzetfátyol lomhán szétterül
S hiába int a néma csöndsziget,
Fehér zászlója hasztalan libeg:
Kevés a vágy a csöndvilág körül.

Pedig de mélyék, némák e vizek!
S mily balzsamos a nyugvó csöndsziget,
Ott száll a lélek, nem kuszik soha,
Be nem borítja zuzmó és moha...
S mi csöndszigetre járó földiek
Mi többet érünk, mint a többiek!

Radványné Ruttkay Emma.

Krónika III.

Izzó pesti dél.

— jul. 24.

Szük, forró mellékutczákon csatangolok. Utazás után hajlandó az ember fölfedezni a saját városát is. A szemem frissebb, vagy a város változott meg? Ujra látom, amit láttam ezelőtt, s alig ismerem meg, amit már ismertem. Lehet hogy az emberek — pár hét alatt — más szokásokat vettek föl, a kávéházakba például pár tarczcel magasabb hangú csöngőt tettek, a kocsisok másként nógatják a lovakat, a kalauzok idegenszerűen rántják meg a szijat, s ez a sok apró dolog, amelyet külön-külön észre sem veszek, a fejlődés és változás ezer buboréka, bennem hatalmas egészszé, új szenzációvá növekszik. Az álmatlan agy áldott éberségével figyelek, s úgy érzem, idegen város köveit taposom.

*

Dél van. Csak az aszfaltolvasztó kazának fölött észlelhető a levegőnek valami kísérteties mozgása, amelyet két hőség kerget; a nap és a kazánban izzó parázs melege. Itt a levegő láthatóvá válik és türelmetlenül illan fölfelé. Másként a csuf, görbe utca sütkérezik a verőfényben. Pesti utca ez, szegény és kopott, de most a rongyaival, a zöld ablakaival, a sárga tüzfalaival kivirágzik és festői szinpompában tündököl. Soha ilyen színeket nem láttam még. Akár buzatáblák mellett haladnék, a magyar Alföldön, pipacsok, gyermeklánczfűvek és buzavirágok mellett, a rongyos utca a róna palettájáról csen színeket és a rongyok intenzívben utánozzák a virágokat. Emberek tűnnek fel, akikkel sohase találkoztam s akikkel sohase fogok találkozni. Micsoda arcok és kezek és lábak. Ha külföldön lennék, most kivenném a jegyzőkönyvem s beleírnék pár szót. Ezek itt a tőszomszédságomban éltek, ismeretlenül, pestiek, félig-meddig a testvéreim. Csak valaha éjjelkor láthattam őket, de most a nap rájuk szögzi reflektorát. A pesti nyomor kitűnő tanítómester. Majdnem minden horpadt arc intelligens. Másutt a nyomor narkotizálja az embereket. A ki olasz, vagy orosz, vagy német állati sorba jut, annak az éhség az arcát is elbutítja. Itt a szenvedők érzik, hol vannak. Képzéljük el, hogy a személtáda tudja magáról, hogy csak személtáda. Élesen látom a kisirt szemek vörös peremét, a harapni vágyó fogak fényét, az éhes ajkak ösztönös mozgását. Masiroznak a nyomorultak. Ezen a kis utcán, a hamuszürke melegségben egymásután mennek el éhesek, pupósak, sánták, rongyosok, kóczhaju lányok, akik éjjel nem aludtak. Egy-kettő, egy-kettő, lépjetek csak egyszerre, ugyse kaptok rétest estére, egy-kettő. Most van a nyomor hadgyakorlata.

*

Ó a nagyváros undok állati élete. Minden érzéket megrohanja a szin, a szag, a hang, az iz, a tárgyak rücskös, sima, vagy ragadós volta. Némely ház friss kenyér-párákat küld felém, a mészárszék véres, nyers hus-büze az orromba nyilal, az egyik kereskedés olajszagu, a másik czipő-szagu, a harmadik réginadrágszagu. Soha ily érthetetlennek nem tartottam, hogy az emberek esznek. Van étvágyatok? Minden vendéglő tele van, czepeklik a jeget, a hust, a kenyeret, a szakács fehér sapkában forog a tűzhely körül. Még az álló büffékben sincs hely. Reszketve nézek egy munkást, aki hosszú, forró kolbászt emel a szájához. Csak nem eszi meg? Dehogynem eszi meg, nagyokat nyel, a zsír a szája két csücskén végigcsurran. Ebben a kiskorcsmában nyitott ingmellel, verejtékezve alszik egy fiu, pohár vörösbor előtte. Vajjon hol járhatott az éjjel? Egymás mellé préselve minden kávémérésben pestiek ülnek, sárga arcczal és sárga szájjal. Így tömegben husnak érzem magát az embert is, ötven-, hetven-, nyolczvan-kilós husmasszának. Annyian vagyunk itt egymás mellett, mozgó husok, hogy megborzadok. Mi lenne, hogyha ez a sok émelygő szerves élet, ez-a sok kovász és kocsonya és pép, ez a sok nyomor és rongy és szenny egyszer fellázadna és ezekben a görbe utcákban, ezekben a szemetes benyilókban táborot ütnének a baktériumok és a meleg napban, a nyárban, a királyi délben bevonulna hosszú suite-jével a járvány?

*

Nagyvárosi dél, te vagy a kísértetek dele. Éjfélkor csak a vidékre, a falukba, tanyákra járnak a kísértetek. Itt akkor tűnnek fel, mikor a nyomor kirakatát a nap ezer ivlámpa erejével megvilágítja. Budapestet ilyen perczen ismerem meg. Eltakarom az arczom, oly nagy-nak, ijedelmesnek és sötétnek látom. Eddig szerettem, vagy elviseltem, vagy nevettem: most félek tőle.

Kosztolányi Dezső.

A harmadik Róma.

Irtta: **CESARE CASTELLI.** (2)

Első rész.

Loggianinak beszélnie kellett a tanácsossal s ezért még ott maradt. Megkísérlette, hogy beszélgetésbe elegyedjék az öreg Ferronival, de ez két-három kurta és további beszélgetésre nem invitáló felelet után újból belémerült az újságjába. Mikor látta, hogy itt nem kezdhet semmibe, egy csomó fiatalemberhez közeledett, akik élénken beszélgettek a kandalló mellett.

— Eljöttök holnap a rókavadászatra Tre Fontane mellé? — kérdezte a kis Fausto di Raspino fontoskodó arcczal s közbe átpislantott a hölgyekhez, hogy meggyőződjenek, vajjon azok is hallották-e?

— Még korán van ahhoz, hogy vadászszunk... meg kell várni, míg hideg lesz — felelte egy szőke

ifju, aki olyan ügyetlenül mozgott uj ruhájában, mintha nem rászabták volna.

— Mert te nem lovagolsz! Vidéken gyalog jártok vadászni, — ellenkezett a kis Fausto — hisz egyebet se tudtok, mint nyulászni.

— Szeretném látni, — vágott vissza a másik — hogy te hányat ejtenél el.

— Hagyjátok már abba, — szólt közbe Varrone, egy újságíró, aki csak rövid ideje járt még Fendiékhez. — Igazán rosszkor beszéltek sportról; gondolatok inkább Fifire, aki egy hónap óta vezet mindkettőtöket az orrotoknál fogva, bár mindketten azt állítjátok, hogy kitűnő vadászok vagytok.

A zurnaliszta közbeszólása megtette a kívánt hatást, de Raspinónak nem volt bátorsága, hogy olyan csipősen válaszoljon, mint egyébként szokott, mert attól félt, hogy meghallhatja a »mama«, aki közvetlenül Pardelli mögött ült.

A hölgyek csoportjában Paolo megérkezésére megélné a beszélgetés. Most mindnyájan és nagy tisztelettel Pardelli véleményére voltak kíváncsiak. Némelyek szánaközva gondoltak a tragédiára, mely az állványon játszódott le, mások az áldozatok könnyelműségéről beszéltek, mások meg az építőmester rövidlátóságát rótták meg.

— És... mi történik az árván maradt családokkal? — szólt közbe Clara asszony, egy idősebb hölgy, Pardelli lelkes tisztelője.

— Azokról a munkaadónak kellene gondoskodnia, bár a törvény nem követeli is meg tőle. De bizonyára nem teszi majd meg, amint ma sem akart a temetésről gondoskodni. — felelte az apát, akinek folytatnia kellett a beszélgetést.

Annak az Itáliának törvényei — mely az egyház kezéből kiragadta a Róma felett való uralmat — nem tartottak lépést az idővel. A munkások ügyével foglalkozó számos törvénytervezet közül — egyet sem valósítottak meg, s így Róma százezer munkása között hármikor, fényes nappal történhetett valami szerencsétlenség, anélkül hogy bárki is felelős lett volna érte s következményeit kellett volna viselnie.

— Ha a mi kormányunk uralkodik, — mondotta Pardelli — bizonyára gondoskodott volna róla. A produkció nagy és lázas fejlődése nem talált volna készületlenül bennünket, nem lepott volna meg, legalább is a keresztényi könyörületesség papi kötelessége addig is pótolta volna a törvény hiányait s a jótékonyasági intézetek gondoskodtak volna a károsultakról.

Vittoria asszony ott ült és sajátos fáradt tekintetével bámult maga elé.

Mindez a beszélgetés mint egyhangu zugás jutott a füléhez. Valójában a szavak ez összevisszaságából csak Antonio hangját és beszédét hallotta meg, minden egyéb nem is volt számára. Időnként rászögezte nagy fekete szemét egy-egy pillanatra, mintha egy pillantást, egy mosolyt, alig észrevehető jelet akart volna elfogni, mely szerelmükről beszélt.

Ferroni bácsi, aki látszólag teljesen belemélyedett az olvasásba, meghallotta az utolsó mondatot és nem tudott magába fojtani egy csipős megjegyzést:

— Mindig ugyanaz a nóta!

Felkelt s unokaöccséhez közeledett, mert látni akarta, hogy bánik Santival, aki ilyen embertelennek mutatkozott.

Hosszu és kimerítő részletezés után Paolo újból munkásait kezdte szidni, s mivel úgy érezte, hogy Ferdit teljesen meggyőzte, a dühe nem ismert határt.

— Elhiheti, hogy nem lett volna jó vége a dolognak... Drágán fizették volna meg.

— Mit tett volna? — szólt közbe nyugodtan Ferroni.

— Ki tudja — felelte a váratlan kérdésre kissé sértődötten Paolo, mivel ismeretségük óta először történt, hogy az öreg megszólította.

— Gondolja meg, hogy azok is emberek. Ha a sanyaru kenyérért nem koczkáztatnák életüket az állványon, nem élhetne nagyuri módon. Amit követelnek, legalább is méltányos.

— Nem én keresem fel őket, ők jönnek hozzám és ajánlkoznak; a veszély, amelynek kiteszik magukat, hozzátartozik az életükhöz! Ma értem teszik meg, holnap másért, s ha szerencsétlenül járnak, nem én vagyok érte felelős.

— Mind ilyen! — morogta Ferroni s undorral elfordult.

A bankár és Paolo még egy ideig beszélgettek az építkezések menetéről, melyeket Santi most fejezett be, az iparosók béréről s a telkek egyre növekedő áráról.

HARMADIK FEJEZET.

Az antik bolthajtások alatt ezer lány tolongott s nehéz tömjénillat töltötte meg a tágas templomot. Giorgio Altieri először olvasott misét.

Az oltár körül nagyszámu vendégsereg gyült össze, köztük természetesen a tanácsos nagybácsi, Vittoria asszony, s mindazok, akik a ház barátai közé tartoztak. Az oltárt körülvevő márvány ballusztrád alatt a fővikárius, Pardelli és még egy másik prelátus foglaltak helyet.

Mintha most kelt volna fel valami súlyos betegségből, olyan haloványan kezdette el Giorgio latinul olvasni a misét. Vittoria asszony nyugtalan pillantásokkal figyelt reá, s maga is olyan sápadt volt, mintha osztoznék öcsce izgalmaiban.

Fendi tanácsosnak nagyon hízelt, hogy ennyi barátját látta együtt, akik még ide is eljöttek, hogy kimutassák tiszteletüket: miután végigtekintett a pad-sorokon, melyekben szinte nyüzsögtek a feketeruhás férfiak s az elegáns dámák, szórakozottan kezdett figyelni öcsce énekére, s úgy látszott, hogy komoly gondolatokba mélyedt. Mellette egy fiatalember ült kadetruháiban, kardmarkolatával játszott, jobbra-balra forgolódt, kihívó pillantásokkal mustrálta a hölgyeket, az orrát törölgette, köhögött, szóval minden lehetőt elkövetett, hogy megmutassa, milyen kevés köze van e ceremóniához, hogy csak untatta, hogy teljesen közömbös ezekkel a dolgokkal szemben, amelyekben nem hisz.

A bibornok szemmeláthatólag unatkozott; meghagyták neki, hogy eljőjön a ceremóniára s csak azért vállalkozott rá, mert befolyásos családról volt szó.

Csak Pardelli érezte e pillanatban egy régen áhitott diadal drága gyönyörűségét.

Ő volt az, aki a báránykát a szent akolba bevezette, aki az ifju kezessel a szentszéknek megszerezte Fendi barátságát s följobbvalóinak ezáltal a bank jóindulatu támogatását biztosította; ennyi győzelemre hivatkozhatott tehát most, s olyan tisztségekre és méltóságokra törekedhetett, amelyek mások fölé emelik majd.

A pap kétszer megszólaltatta a csengetyüt s az új tisztelendő hangja egyre gyöngébb lett, szerencsére az orgona hatalmas melódiája takarta el s a ceremónia véget ért.

Most aztán mindenki a sekrestye felé tolongott, ahol Giorgio, a kit Pardelli támogatott, egy székbe

hanyatlott. Szinte megostromolták gratulációikkal, figyelemztetésekkel és szerencsekívánataikkal.

Mindnyájan szép karriért jósoltak neki, melyet tehetségeivel és rokonai támogatásával fog elérni. De Giorgio mindezt nem hallotta, csak Alberto atyát látta, aki feléje sietett s résztvevően szoritotta meg a kezét. A keblére borult és zokogni kezdett.

Mikor Giorgio végre felemelte a fejét, a meghívottak már eltávoztak, csak a néneje, a nagybátyja, Pardelli és Alberto maradtak mellette.

— Bátorság — mondotta Pardelli. — Igazán szégyen sirni... Hát nem a hivatásod? Nem vagy-e boldogabb, mint én s a rokonaid? Szabad pálya áll előtted, nem mindenki olyan szerencsés, mint te. Ki tudja, hogy előbb vagy utóbb nem kerül-e fejedre bitorosi kalap.

Giorgio, aki az imént nem hallotta meg a jóbarátok jóslásait, most nem tudta elfojtani azt a keserűséget, mely e pillanatban támadt fel benne.

— Nem ilyen kicsinyes okok miatt választottam a papi ruhát — mondotta halkán.

Valóban nem ez volt, amit kívánt, amiről álmódott. Ártatlan lelke nem volt elkészülve erre a váratlan visszazökkenésre, a valóságba, az emberi durvaságok közé. Egészen megzavarodott és elszomorodott. Az ünnepi reggelin, melyet tiszteletére a vikárius palotájában rendeztek, alig evett valamit és egészen szótlan volt. Beszélt helyette Pardelli, még pedig sokat. Most, hogy Giorgio fölszenteltetett, Pardelli apát befejezte tanítói feladatát a Fendi-házban, de — mint rögtön kijelentette a tanácsosnak, aki egy gyönyörű aranyórát nyújtott át neki — nem teljesítette kötelességeit, mint jó barát. Kötelességének tartja, hogy a fiatal pap jövőjéről gondoskodjék, hogy első lépéseit vezesse, hogy pályáját megkönnyebbitse, hogy támogassa és óvja. És ez a feladat nem volt könnyű Giorgio különös lényével szemben.

Igazában azonban inkább magára gondolt, mint Giorgio jövőjére.

Mig Giorgio a rokonánál lakott, azzal az ürügygyel, hogy őt látogatja meg, a nap bármely órájában beállíthatott a Fendi-házba, de amint elutazik, gyakori látogatásait semmivel sem tudja majd megindokolni. Éppen ezért meg akarta érttetni magát Vittoriával, valami tervet akart kisütni s valahogy elő akarta készíteni az esetleges szakításra. A nő is aggodva gondolt erre.

Vittoria asszony reggel a kis szalónba vonult vissza, hogy valami regény olvasásával szórakozzék. De gondolatait semmi sem tudta eltéríteni erről. Ebbe a meghitt fészekbe vonult vissza mindennap és itt várta őt. Sok-sok órát töltöttek itt bizalmas beszélgetésben, itt lett újra nővé, itt támadt fel szenvedélyes vágyakozása a szerelem után, amelyet már nem talált meg a bankárral való házasságában, akit üzletei és kielégítetlen hiusága eltávolítottak tőle.

Bár hosszú idő óta előre kellett volna látnia; — a megoldás mégis készületlenül érte. Sohasem gondolt arra, hogy valamely esemény megzavarhatná ezt a régen tartó és titokban élvezett bizalmasságot, hogy elrabolhatná tőle ezt az embert, akit szeretett; megremegett arra a gondolatra, hogy a kis szoba elhagyottan és üresen áll majd.

Mig ezek a gondolatok jártak agyában s félelmét mindenképpen el akarta hessegetni, — a férfi belépett a szobába. Vittoria bizalmas és egyben mohó pillantását ráemelte: második ifjusága és szerelme volt ez az ember.

A kis szobában enyhe félhomály volt. Antonio körültekintett, mintha meg akart volna róla győződni, hogy tényleg egyedül vannak-e, aztán leült melléje a pamlagra, megfogta mindkét kezét és megsókolta az ajkát.

E forró és bensőséges csók mindig valami nagy ujság ingerével hatott rá; Vittoria asszony harmincz éves elmúlt, de ennek az embernek mégis egy gyermek viharosságával adta oda magát, a szelidített tigris engedelmességével. Igazi érett szépség volt. A férfit azonban annál is jobban hozzáfűzte az a kötelék, mely a pénzügyi hatalmasságokhoz kapcsolta s lehetővé tette számára, hogy nagyravágyó terveinek megvalósítását segítse...

Ma még a szokottnál is nagyobb volt a lelkesége. Ugy tett, mintha szembe akarna szállni a sors ellenkezésével, amely el akarja szakítani a nőtől, akit szeret.

Elsősorban nyugodtan és megfontoltan azon gondolkodtak, hogy miként folytathatnák eddigi találkozásait... Itt a kis szalónban ezentul nem lehet többé... Egyelőre még nem tudták, hogy hol találkoznak, de biztak benne, hogy majd csak kitalálnak valamit.

Vittoria azonban nem nyugodott meg. Neki a bizonytalanság s a várakozás gyötrelme volt. Azt szeretne volna, hogy minden olyan csendes és zavartalan biztonságban folyjék tovább, mint eddig.

Pardelli azonban mindenképpen el akarta csitítani a nő félelmét. Előbb százféle ígérettel, aztán nyájaskodásokkal, amelyek mindent elfelejtetnek az ilyen érzéki hajlandóságú nőkkel.

A kis szalón félhomályában egyre jobban belemerültek e szerelmes nyájaskodásokba. Vittoria macskaszzerű odasimulásai a bárány szelidségével váltakoztak, a férfi pedig majd úgy ragadta magához, mint egy szatir, majd meg egy ifju szelidségével érintette meg... Egyszerre Vittoria ijedt kiáltásban tört ki és visszalökte erőteljes szeretőjét.

Az ajtó nyílásában Giorgio jelent meg, szinte megkövülten, a csodálkozástól megdermedten és megzavarodottan, s halálsápadt arca fehérebb volt a gallérjánál.

A fiatal ember egy pillanatig mozdulatlanul, szinte megsemmisülten megállt, anélkül hogy nénije kiáltását, vagy az ijedtséget, mely megjelenésére támadt, tudomásul vette volna. Aztán elrohant s tárva-nyitva hagyta az ajtót, mintha valami nagy katasztrófa elől menekülne.

Nagy örömmel sietett ide, mert el akarta mesélni, hogy reménye van egy paróchiára. Ezért nem kopogtatott előbb, mint rendesen szokta, s nem is jelentette be magát. A pillanat öröme azonban teljesen megsemmisítette a váratlan csapás.

Szemébe huzott kalappal, célzatosan bolyongott Róma utcáin s azon fáradozott, hogy gondolatait rendbe szedje, hogy számot adjon magának arról, amit látott. Nyugtalanul és lármásan tülekedtek körülötte az emberek, de ő nem látott s nem hallott semmit. Néhányszor csak a véletlen mentette meg attól, hogy valamelyik kocsi el ne gázolja.

A nénije, akit úgy tisztelt, mint valami szentet, aki gyerekkorában elhunyt édesanyjára emlékeztette, súlyos vétek terhét viselte hát magán, s büntársa, aki vele együtt árulta el és csalta meg nagybátyját: az az ember volt, aki annyiszor tanította erkölcsre s aki meggyűlöltette vele a bünt.

Mindketten családok voltak tehát? Elárulták azt az egyszerű s jó embert, akinek házában úgy nőtt fel, mintha a saját fia lett volna. Nincs hát jó s nincs igaz

a földön? — gondolta s mintha a saját lelkiismeretétől kért volna feleletet erre a kérdésre.

S mit jelentett számukra ő, az ártatlan, álmodozó ifju? Játékszer volt csupán? Csak azért vezették őt az egyházba, amelyben ők nem hittek, hogy bűnös cselzővényüknek valami mentsége legyen.

Minden hazug hát ezen a földön? S vajjon ő is bűnös tanítója utjára lép majd? Beszennyezi-e majd ő is a hivatása szentségét és mások családi boldogságát? Nem, soha! A rátámadó kétségek gyötrelmei között vergődött a lelke. Ujra meg újra azt mondogatta magának: tisztán és mocsoktalanul viselem majd papi köntösömet s jó leszek, ha a többiek rosszak és aljasok is. Talán szükséges, hogy mindenütt legyen aljasság. Azok a szelid és jámbor papok, akiket ismerek, vajjon mind épp úgy hazudtak-e, mint Pardelli? Lehetetlen! Ez az ember, aki undorral töltötte el, csak kivétel lehetett. Ki tudja, milyen körülmények között, milyen irtózatosságszerű küzdelem után jutott erre a lejtőre.

S mikor lázas izgalma lassanként lecsillapodott s a hűvös esti szél izzó arcát megsimitotta, valahogy újra emlékezetébe idézte a szalónban látott jelenetet.

Az a nő, akit ott látott lihegve egy férfi karjaiban, olyan indulatot keltett életre benne, melyet eddig még nem ismert. Ujra meg újra feltűnt képzetében, úgy ahogy látta, a ruhái rendetlenül, lihegő kéjes izgalomban. Önkéntelenül is újra elképzelt a legizgalmasabb részleteket is.

Megszentségtelenítésnek érezte, de meztelen nyakát és buja mozdulatait egyre ott látta maga előtt s olyan kíváncsiságot és vágyakozást keltett életre benne, mely férfitámadást feltámasztotta eddigi ájultságából.

Mig magányosan rohant fel s alá Róma utcáin, melyekben éppen most gyújtották fel az első lámpásokat s amelyekből tovasiető emberek zaja zugott feléje, szemét azokra a nőkre szegezte, akik elmentek mellette s akiket az esti szürkületben nem láthatott pontosan. Ugy érezte, mintha mindnyájan meztelenek volnának; fehér testüket látta a ruhák alatt és égő, kielégíthetetlen vágyakozást érzett. Egyre csak nénije meztelen nyakát és keblét látta, az első női keblét, amelyet életében látott.

Az új Vittorio Emanuele-térre ért. Az építkezések állványzaiból most özönlöttek ki csoportonként a munkások. A ruhájuk meszes és piszkos volt, vállukon nehéz szerszámokat cipeltek, de mégis elégedetten és vidáman csevegve, meg kiabálva oszlottak szét mindenfelé. Giorgio irigyen nézte őket s elképzelt ezeknek az erős és egészséges embereknek érzéseit. Meg se látta rajtuk a nehéz munkájuk nap fáradtsága. Ezeket az embereket otthon a feleségük és a gyerekek várta, az asztalon pedig ott párolgott a leves. Némelyiket a küszöbön lesték már, másoknak pedig feleuton elébe jött az asszonya.

Giorgio látta, mint távolodtak el, mint bucsuztak el egymástól, s elképzelt egy olyan boldog lét nyájasságát, mely a család és a munka között oszlik meg s amely édes izgalommal van tele. Ezek a képek gondolatait önkéntelenül is azokra az anyákra terelték, akik csecsemőikkel a keblükön várják otthon az urukat, s a kicsinyekre, akik a fehér ing ránczai közt möhön fogják át kis kacsóikkal édesanyjuk emlőjét.

Ő az a fehér kebel! Ott látta mindenütt, minden alakban, mind e fantasztikus képek között most épp úgy, mint az előbb, amikor tekintete odatapadt minden szembejövő nő nyakára, keblére. Hosszu ruddal a kezében egy lámpagyújtogató jött és meggyújtotta

a gyéren és ideiglenesen faoszlopokra erősített lámpákat. Most aztán e nagy pusztaság közepette magába maradt Giorgio s a némaságot csak néha törte meg a tovarobogó kocsi lármája. Már nem félt a büntől, már látta s érezte különös izgalmát s nem is tudta másképp elképzelni, mint ifju nők megremegő testében; vágyódva gondolt arra, hogy forró lélekzetüket érezze, hogy saját kezével átkarolja őket s érintésükre megreszkessen.

Egy dajkálány jött arra. Rövid szoknyája rátapadt izmos és ringó csipőjére és minden lépésnél meghimbálódzott, karcsu derekát pedig keskeny fűző fogta össze. Mellét hóféhér ing takarta el, melyen itt-ott nedves foltok voltak láthatók. E zubbony alatt meglátszott erős és hullámzó keble, mely a nagy sietésigéljárás közben száporán emelkedett.

Giorgio mereven és kemény pillantással bámult reá; majdnem megállt, hogy megérintse, ha nem fogta volna el ösztönös félelme, melyet nők iránt érzett.

A lány észrevette és kihívó hangon mondotta:

— Szép fiatal tisztelendő!

Giorgio mindebből nem értett semmit, csak azzal a mohó pillantással és vágyakozással nézte, melyet ebben a pillanatban minden nő egyképpen felkeltett benne, legfeljebb azon csodálkozott, hogy az ismeretlen lány megszólította. A nőben ezalatt, ugy látszik, valami titkos terv fogant meg, mert megismételte:

— Szép fiatal tisztelendő, nem jössz velem?

A fiatal ember összeresztette és megrázkódott, mintha kigyó csipte volna meg. Most megértett mindent. Ez az idegen nő talán valami rosszhírű lány, nem volt tekintettel papi köntösére és megszólította őt, a papot s meghívta, hogy jöjjön vele. A fekete köntösnek nincs hát már tisztelete. Ez a rossz természet, ki odaadja magát mindenkinek, odaadja magát a papoknak is, ezek pedig elárulják szent esküjüket s egy romlott nővel szemben megfélelkeznek fogadalmukról.

Rohanni kezdett, mint egy örült. Összegyűlve szerette volna látni a Vatikán minden prelátusát, azokat a prelátusokat, akik meghódoló tiszteletre tanították; szerette volna szemük láttára letépni magáról a megszentelt ruhát, megátkozni e vétkeket, káromolni a vallást és az Istent s aztán megölni magát. Káromolni az Istent? Miért?

S hogy az istenkáromlásra gondolt; melyet majdnem elkövetett, gyötrő lelkiismeretfurdalást érzett. Miért lázadna az Isten ellen? Büntársa volt-e ő szolgálóinak, s vétküik terhét ő is viselte-e?

Nagyon rossznak és kicsinynek érezte magát.

Hütlenszolgák vétke nem kisebbithette az Isten nagyságát s nem csorbíthatta meg a hivatás szentségét; amely azok számára való, akik az ő igéjét akarják hirdetni. Ezt akarja tenni; tiszta akar maradni. Küzdeni fog mások romlottsága ellen s példát ad arról, hogy mi az igazi hivatás.

A hűvös éjszakai levegő lehütötte izzó fejét, megint magához tért s elhatározta, hogy makulátlan életével teszi jóvá az istenkáromlás gondolatát, mely az imént életre kelt benne.

NEGYEDIK FEJEZET.

Pardelli, akit tanítványa így rajtakapott, attól félt, hogy ez beszélni fog a dologról, vagy valamiképpen megnyilatkoztatja majd megvetését. Éppen azért megtett mindent, hogy a fiatal pap elutazását siettesse, ami Monsignore Sabatellinek, a szentszék első prelátusának közbenjárásával sikerült is neki.

A fiatal ember elutazott, anélkül hogy akár nála, akár a nényénél mutatkozott volna. A két szerelmes bizalmassága zavartalanul tartott tovább, csak hogy nem érezték már magukat olyan biztosan.

Miképpen igazolja az apát gyakori látogatásait a Fendi-házban? A kis szalónban történt eseményt szívesen használta volna fel ürügyül, hogy visszavonulhasson, de Vittoria asszony egyre szívósabban és makacsabban kapaszkodott beléje.

Minden a régienél maradt tehát; a megszokás győzedelmeskedett rajta, azonkívül pedig némi tisztelettel teljes regard is vezette az asszony iránt, aki odaadta magát neki. Most azonban, hogy a lelkesült szerelem első mámore elmúlt, arra is gondolt, hogy abból a helyzetből, melyet a Fendi-háznál elfoglalt, valami előnyt biztosítson magának, saját pályája javára.

Hogy Monsignore Sabatellit meglátogathassa, fölöttébb ravasz tervet eszelt ki. Sabatellit a pápa korlátlan bizalmával tüntette ki. Őt bizta meg azoknak a tőkéknek kezelésével, melyeket a pápa egyenesen a misszióktól, az idegen püspököktől s az egyház hűségeseitől kapott, akik önkéntes szeretetadományokat küldtek.

A Vatikánban azt rebesgették, hogy milliók fölött rendelkezik s hogy állandó összeköttetésben áll idegen bankházakkal és ügynökökkel s hogy az ő közvetítésével a pápa magánszekrénykéje vasuti részvényekkel, olasz értékpapirokkal s a Nemzeti bank részvényeivel telt meg.

Pardelli megbeszélését annak előadásával kezdte meg, hogy milyen óriási nyereséggel jár a hitelbank telekvételi és eladási üzlete. Aztán arról a szintén nem jelentéktelen haszonról beszélt, amely abból kerül, hogy a bank a vállalkozók váltóit leszámította s a hitelt jelzáloggal biztosította, s mikor biztos volt benne, hogy Sabatellit meggyőzte, azt indítványozta neki, hogy vegyen részt a bank üzleteiben s e buzgó katolikusok által alapított és igazgatott intézetet részesítse előnyben másokkal szemben, amelyek az olasz állam mellett állnak s szakadatlan küzdelmet folytatnak az egyházzal. Monsignore Sabatelli egy pillanatig kételkedett, aztán azonban engedett e csábító reménysegeknek s most aztán Pardelli megállapította, hogy a megoldást sikerült megtalálnia.

(Folytatása következik.)

Esteli kérdés szivemhez.

Szivem, ki halkán, félve lüktetsz nyirkos bőrtönödbbe,
S folyton munkálva vérrel öntözöd testem szent edényét,
(Ki izzó életáradatot zugatsz örök körbe)
És rózsásra zománczolod sápadt arczom gyenge fényét;

Szivem, kinek minden bibor ránkza, redője, öble
Remegve rejti, mint aranybánya nemes, csengő érczét,
Mint tenger a gyöngyét, mit kagyló héjas háza főd le,
Ember-sorsomnak áldott-átkos Pandóra-szelenczét;

Szivem, ki nyugtalan hánykódsz vérző május-napok éjén;
Szivem, ki öklömnyi vagy és fajs, mint vonagló ostorok
S örülsz, ujjongsz, harsogsz, mint százezernyi bömbölő torok;

Szivem, ki reszketsz, mint riadt őz a sötét erdők mélyén,
Ha asszony jó, vagy lenge lány és szembenéz velem;
Szivem, mondd meg, mi a szerelem?

Nagy László.

Saison.

Prospektusok tengerében.

— *Családi jelenet.* —

— *jul. 24.*

— Hát nézd, mamuczi, most már együtt van a kétszázhuszonöt prospektus, amit a fürdőhelyektől kértünk. Válogathatunk. Itt van például Tátra-büzi. Vagy itt van például Balatonbüdöske. Vagy itt van természetesen azt Tehénkaréjfüred. Melyiket parancsolod, anyuczi?

— Már mondtam neked, hogy én csak oda megyek, ahol társadalom van, otvolé van, ahol legalább egy herceg van.

— Nono! Megelégszel te a Herczeg Izidorral is Csülökfalvarról. De jól fog neked tenni az az álfőhadnagy is, aki nyarankint ingyen nyaralja végig a fürdőket, ezzel a fölkiáltással: Én kirakat vagyok! — és jó lesz neked a katymári és az eszi Azeszföldné, aki direkt, egyenesen Párisból hozatja ruháit, a Casino de Paris-ból, amikor azok a szép ledérek már levették...

— Kérlek, édesem, te elfelejtetted, hogy a nyár alatt ma már nem értenek egyszerűen nyarat, hőt, fényt, port, verítéket, fürdőt, tehénbögést, kutyaugatást, istállószagot, szóval tégedet, oh gyönyörű természet. A nyár egy emberi intézmény, egy társadalmi alkotás, amelybe a kulturembernek bele kell illeszkednie.

— Ezt eddig igazán nem tudtam. De ha a nyár egy intézmény, akkor miért menjünk fürdőre? A hadsereg is egy intézmény, de tisztességes nő nem megy mindjárt fürdőre, ha hadsereget lát. És az állatkert is egy intézmény, de kulturember mégsem fog oda beilleszkedni.

— Nem lehet veled okosan beszélni. Nézd, édesem, nekem egy olyan fürdő kell, ahol érvényesülhet az egyéniségem.

— Ejha! Talán épp a gőzfürdőre gondolsz?

— Ugyan!... Az én egyéniségemnek társaság kell, irodalom, művészet, arisztokrácia, szellemi és származási előkelőség! Oda vigyél engem, ahol legalább egy herceg Tagenichts, egy d'Annunzio, egy Strauss, egy Puccini van.

— Rögtön, kérlek. Mindjárt kikeressük azt a prospektust, amely az ózont d'Annunzióval, a déli fekvést Puccinivel egyesíti. Aha, — talán Abbazia!

— Pfu, ha Abbaziába akarok menni, akkor itt maradok a Terézvárosban.

— Akkor a Balaton...

— Piha! Ha a Balatont akarom látni, végigsétálok a Király-utcában.

— Most már tudom, mi kell neked. Te ideges vagy, — nézzünk hát egy prospektust az idegesség ellen.

— Ne feledd el, hogy nekem olyan idegességem van, amely irtózik attól, ami ismerős. Mihelyt ismerőst látok, végem van. Elég volt nekem télen halani a piczegei Póreszné ötleteit, a Jamaikay ur kalandjait... Külföld, külföld, érted ver a szívem!

— De édesem! Éppen most, mikor olyan súlyos a külpolitikai helyzet!

— Ne félj, amilyen ügyes vagyok, már az első nap lesz egy attasé ismerősöm.

— Nem rossz! Egy attasé? És én ne féljek? Mért nem mondd mindjárt, hogy az az attasé ne féljen? Egyáltalán van neked fogalmad arról, mi az: attasé?

— Hogyne! Attasé: az egy csinos ember.

— Ugyan! Melyik könyvben olvastad ezt?

— Olgától tudom. Olga is külföldön nyaralt és ő mondta.

— Nagyszerű! Most legalább tudom, mit kell érteni attasé alatt. És hol teremnek azok az attasék?

— Mindenütt, ahol arisztokraták nyaralnak. Tudod, ha én egyszer megismerkednék egy olyan attaséval, biztos, hogy félév alatt konzul lesz belőled.

— Sohase akartam konzul lenni!

— Persze! Ki akar konzul lenni, anélkül hogy a felesége nem akarna konzulné lenni? És ki tud konzul lenni egy attasé nélkül. Tudod, cicza, ha konzul leszel, udvarképes leszel. Ott ülsz a király asztalánál. Diplomata leszel. Lesni fogja a közvélemény a szavaidat. Ugy bizony! Az újságírók minden esemény-nél megintervjuolnak és a képeslapok tele lesznek az arczképeiddel. A konzul kilovagol. A konzul mint vadász. A konzul családi körben

— Hol az én családi köröm?

— Majd azt is megcsináljuk. Hát mondd, nem szép, nem finom és előkelő ez? És mindezt elérheted, minden barátod méreggel etetheted, anélkül hogy elmozdulnál házulról. Csak éppen annyi kell hozzá, hogy engem Nizzába küldj.

— Asszony! De hiszen ez borzasztó! Egy nizzai nyaralás tönkretesz bennünket. Nézd, itt van ez a sok prospektus, ez a sok szép, gyönyörű szép hazugság. Ezek legalább becsületesek, ezek írásban hazudnak, de mit érsz vele, ha elmégsz Nizzába, keresed az attasét, aki a prospektusban még csak megígérve sincs, és nem találsz?

— Ejnye, papuka, hát te olyan asszonynak ismeresz engem, aki megijed attól, hogyha nem talál egy attasét?

— Légy okos, édesem. Csillapodj egy kissé. Mondd, muszáj annak a fiatalembernek éppen attasé-nak lenni? Nem elégednél meg egy dzsentrivel, aki bricseszadrágban mint fürdőigazgató igazolja azt a tételt, hogy a leviták törzséből a legkitünőbb dzsentrük születnek?

— Légy te is okos, fiam. Mondd, mit panamázhatok ki neked egy fürdőigazgatónál?

— No hallod! Mérsékelt árakat! Ez a legkevesebb.

— És a konzulátus? Mi lesz a konzulsággal, amiért folyton a nyakamon lögsz, amiért eszed a szívetem?

— Én??

— No ez borzasztó! Hát nem az előbb könyörögtél nekem, hogy eszközöljem ki az attasénál, hogy konzul legyél?

— Én???

— Jaj, az idegeim! Istenem, Jézusom! Segítség!

— De cziczám, édes cziczám!... Mi van veled?...

— Ah!... Hol vagyok?... Mi az?... Mi történt?...

— Semmi, semmi.

— Miről is beszéltünk?

— Balatonbüdöskéről, édesem, Balatonbüdöskéről.

— Nem, nem! Nizzánál hagytuk el.

— Csakhogy már elhagytuk.

— Én a hitvesi lemondásnak olyan magasztos példáját szolgáltatam most, amit valaha föl fog jegyezni a történetíró. Édesem, ezennel ünnepélyesen lemondok Nizzáról, le az attaséről, le a konzulságról...

— Hála Istennek!...

— ... és meglegszem, ha Norderneybe mehetek... De csak egy feltétellel hozom meg éretted ezt a nagy áldozatot.

— Oh, — halljuk!

— Ha kárpótlásul egy új toalettet rendelhetek.

— Micsoda lemondás! Mily nemes lélek! Mily hős!

— ... és ígérem, hogy a legszebb anzikczokat neked fogom küldeni.

— Ez az! Most már semmi baj nem érhet.

Molnár Jenő.

INNEN-ONNAN.

= »F«-sugár. Ulivi mérnök megszkökött és ezzel leleplezte magát. A rejtélyes sugarak, melyek az egész világ hadseregét izgalomban tartották, csak szélhámosságának kisugárzásai voltak, melyek fénye mellett pénzt és szerelmet akart aratni. Kincseket kínáltak neki találmányáért, s ezeknek a kincseknek büvkörében a világfelforgató glóriájával járt a feje körül. Minden állam tudta, hogy csak egy fogja elnyerhetni a találmány titkát, s minden állam — éppen ezért — az ellenfelétől egész seregét foglalkoztatta. Lehet hogy már fel is van fedezve az F-sugárnak ellenálló akna, az F-sugárnak fittyet hányó dinamit. Az F-sugár tehát jöhet, minden meg van bocsátva. Ulivi ellenben az egész kontinens hadseregének felháborodását aknázza maga alá, mely világnak robbantotta, aki eddig a dinamit hátán is megélt. Bárha a hadsereg a becsapásból elég diadallal került ki. A szédelő papirzacskóiban felfedezte a puskaport.

* * *

24 Ez Pest! Sőt Szervusz Budapest, látványos revü természetesen szcenériával, rosszul épített diszletekkel, villámcsapással, hét halottal és negyven sebesülttel. A szent anyatermészet tultett Feld tatán, a csütörtöki délutáni látványossággal nem tud konkurrálni még ő sem. Igaz hogy a borzalmas ensemblehoz az anyagot Budapest szolgáltatta, amelyet való-

sággal levegőbe emelt a vihar. Most kiderült, hogy a gyönyörű gipszkerékelyek, pappendekli-tornyok, mézeskalács-kémények és vitorlavázszon-háztetők mennyit érnek, hogy ez az egész czifra város milyen mozgékony és magasba törő elemekből van megkonstruálva. Ronggyá foszlott egy óra alatt minden disze a pesti házaknak, s miután itt minden elsősorban disz s csak mellékesen szolgál praktikus célt, kirakatok és háztetők mint fölösleges viccek röpködnek az utcákon. Repülőverseny volt halálos zuhanásokkal s a revünek indult dráma végén hét holttest fekszik a morgue asztalán. És Pest, a diszletváros, amely milliókat költ színes szappanbuborékokra, most sirva nézi a ledöntött tűzfalakat s a földön heverő cserepeket, cserepeit néhány levegőbefujt, elpattant milliúnak.

* * *

24 A visszakövetelt kézcsók. A mulatságos eset hősei: a nagysága és Kati, a szobaleány. A nagysága egy vég vásznat ad jutalmul Katinak, aki azonban érdemtelenné bizonyul a jutalomra, mire a nagysága visszaveszi az ajándékot és kidobja Katit. Igen ám, de Kati, amint illik, az ajándékozáskor kezét csókolt a nagyságának, amely kézcsók most mint követelés áll fenn a szobaleány számláján. S Kati a követelést be is akarja hajtani. Az ajándékot visszavették tőle, miért ette hát meg a békát, illetve miért csókolt ő kezét a nagyságának? A nagysága adja vissza a hatályát vesztett kézcsókot Katinak. És az operett most a bíróság előtt folytatódik tovább: aggodalom minden arczon, jaj, ki győz e szörnyű harczon, Kati, vagy a háziasszony?

* * *

24 Hü nőd. A frázis, ha kőbe vésik is, csak frázis marad, amire legszebb példák a temetői márványokba vésett pangirisek. A halottakról csak jót, vagy semmit, énekelte a latin költő, amely klasszikus idézetet most egy vidéki városban odamódosították, hogy az élőkéről mindenesetre semmi jót. Különösen akkor, ha a hü nő — aki az elhunytnak sirkövet emelt gyászos fölirással — egy esztendő múlva »eldobja valakiért az özvegyi fátyolt«. A halott testvére komolyan vette a kőbe irt frázist és lekapartatta a fejfáról a női hűség-ről szóló felirást. Pedig aligha igazság szerint, mert a nő természeténél fogva mindig hü — valakihez, s egy újabb házassággal csak ismételt tanujelét adja hűsége ujjászületésének. Magántudósok számára borzasztóan hálás probléma ez, amennyiben minden megoldással egyformán elintézhető, s a magyar törvénykönyv józan egyszerűségét semmi sem bizonyítja jobban, mint az a körülmény, hogy az ilyen fogas kérdésben egyszerűen a büntető paragrafusok félre nem érthető pontjaira utalja az illetékes feleket, amint az a fentemlített esetben is történt. Hiába, a problémákat a női hűségről csak ezen az uton lehet sikeresen megfejteni.

* * *

Fent és lent. Ujvidéken az ápolók vertek agyon egy bolondot, Csorbán a tótok. Ott azért, mert... mert ápolni kellett, itt azért, mert a szelid hegyek nyájas, templomos, kedves népe azt hitte, hogy a vármégye pótadót vet ki rájuk a bolond után. A csorbai eset roppant fölháborította a sajtót, hogy: mégis csak szörnyűség, hogy egy elmebeteg nem lehet elhelyezni. Lám... egész fölösleges volt elhelyezni; egész fölösleges volt a bolondokházába csukni: hisz anélkül is agyonverték. A tótok csak őszintébbek valának: nem mondták, hogy az ilyesmit ápolásnak, közegészségügyi szociálpolitikának hívják; csak egyszerűen azt mondták: »dögöljön meg«. Azt mondták; pár lábbal följebb pedig ragyogó európai vegetáció virul és a Csorbátó külföldi vendégei elragadtatással sóhajtjanak: milyen szép, milyen gazdag, milyen kulturált ország!

SZINHÁZ.

A magyar szabad szinpad.

Soha inaktívabbnak nem látszott és soha aktuálisabb nem volt ez a kérdés, mint mostanában, amikor nemcsak nálunk, de mindenütt a színház csődjéről és a közönség csődjéről beszélnek. A színház azonban sohasem juthat csődbe; a feladatai, szándékai és céljai örökösök s megállásai, ellankadásai pillanatnyiak. Az ellankadásoknak mindig jóformán csak gazdasági okuk van s nyitját mindig a közönség materiális szituációja és a színház üzlet volta adják meg. A nagy színházak fentartója — s ezzel régtől fogva tisztában kell lennünk — nem az irodalmi közönség. Nem az még a nagy irodalmi centrumokban sem, s ezért a színháznak, mint vállalkozásnak, mindig egy koncessziós formát kell keresnie. Ez a koncessziós forma az, hogy a színház megélhetést talál abban a publikumban, amely mint tömeg nagyobb, s amely olcsó és könnyű napiprodukcióban találja meg a maga teátrális szükségleteinek kielégítését. Ennek az üzleti eredményének egy töredékrészt fordíthatja aztán a színház az irodalmibb és fokozottabb igényű publikuma óhajtásainak betöltésére. Amint azonban a rossz gazdasági viszonyok miatt — mint a jelen esetben is — a nagy tömeg színházba járó kedve megcsappan, a máskor zsúfolt színházak megszükölt jövedelme éppen elegendő ahhoz, hogy a vállalkozó az üzemét épségben tartsa s nincs fölöslege irodalmi célok és feladatok teljesítésére. Ezen az uton — tartósan rossz gazdasági és színházi viszonyok mellett — a színháznak el kell jutnia odáig, hogy egyébként vállalt irodalmi feladataiból semmit sem teljesíthet, vagy legfeljebb azt a csekélységet, aminek megkísérlésében reménye van arra is, hogy a színházfentartó közönségnek is kedve telik benne. Mert a színház irodalmi műsora mindig majdnem parazitája volt a nem irodalminak. Ezt még a tiszta irodalmi szándéku és művészi célú Brahmnak is be kellett látnia, mikor utolsó esztendeiben ő is francia vígjátékok révén szerezte meg irodalmi utjainak vámját.

A művészi és irodalmi színház periódikus megállásai tehát nem jelentik azt, hogy ez a fajta publikumszükséglet egyszerre kihalt volna. A szükséglet megvan, csak a kielégítője hiányzik. S ilyenkor jutnak szóhoz és fokozottabb feladathoz az ugynevezett szabad szinpadegyesületek, amelyek kisebb materiális szükségletekkel realizálják ezt a programot, mely az igazi színházak hatásköréből kiesett. Az ilyen szabad szinpad nem színház, nem színházfentartó és nem társulatfentartó, tehát a legtöbb esetben kisebb üzemből dolgozik s így saját magát is fenn tudja tartani, míg olcsó pénzért, tagsági díjak fejében tiszta szándéku és becsületes megoldású irodalmi programmal szolgál a maga közönségének.

Ez a feladat pedig talán sohasem volt aktuálisabb, mint ma, amikor a színházaink — s ezt nem vádként mondjuk — kénytelenek voltak beletörödni a viszonyokba és adni azt, a mi a nagy tömeg kívánságának megfelel, s a saját érdekükben megfelekedni arról a közönségről, amely pedig egyre szaporodik, amelynek irodalmi igényei telerjednek Knoblauchon és Henry Bernsteinen.

Nem először vetődik fel és próbálkozik meg nálunk ilyen szabad szinpadegyesület ideája s a kezdeményező Thália után egész sereg apróbb kísérlet történt, amelyek azonban mind fiaskóval végződtek. E balsikerek oka azonban nem a közönség hiánya volt, hanem egynémely elszámításnak nyomán az egyesület, éppen az első sikereken felbuzdulva, tulzottan rózsás reményekkel ki akart lépni a maga kereteiből. A berlini Freie Volksbühne fennállásának huszon-

ötödik évfordulóját üli meg most, s bár egy másik hasonló egyesülettel együtt már hatalmas színházépületet emelt, még mindig nem kívánkozik ki abból a keretből, amelyben megalakult s feladatát olyan tökéletesen teljesítette. A Thália második sikeres esztendeje után háromszor hetenként játszó színházzá lett — s ebben elvérzett. Felkeltette a színházak féltékenységét, amelyek mindent megkíséreltek, hogy az új vállalkozás kiváltságos konkurrenciáját elfojtsák, másrészt pedig maga sem bírta közönséggel és anyagi eszközökkel e nem üzleti alapú vállalkozást.

Másik hibája az eddigi magyar kísérleteknek, hogy egy csapásra két legyet kívántak lecsapni: az irodalmi színházegyesületét és a munkásszinpadét. A Thália még valahogy különválasztotta ezt a két programot és irodalmi repertoárjának csak egyes megfelelő darabjait mutatta be külön munkáselemlőadásokon. A későbbi kísérletek azonban egyesteni akarták a dolgot, aminek persze az lett a következménye, — és mennyire érthető ez — hogy mindkét fél rosszul járt.

Bármily jó véleménynyel legyünk is a munkásszinpad szellemi kulturájáról és komolyságáról, nem lehet megkívánni tőlük, hogy gyönyörűséget találjanak olyan dolgokban, szimbólikusan romantikus mesejátékokban és más hasonlóknak, amik teljesen kívül esnek az érdeklődésükön.

Valószínű, hogy éppen a mai viszonyok között jobb talajra és helyesebb utra találna egy ilyen szabad szinpadegyesület, amely nem kívánna egyéb is lenni, mint olcsó kielégítője egy bizonyos publikumrész irodalmi és művészi óhajtásainak, mely publikumrész tiz esztendő óta nagyon megszorodott nálunk. Megkönnyítené az ilyen vállalkozás dolgát az is, hogy kevésbé jutna ellenkezésbe a meglévő nagy színházakkal. A Thália — mert hisz ez volt a legjelentékenyebb magyar kísérlet — nemcsak a színházak irodalmi mulasztásait akarta pótolni, hanem színházi, illetve színjátszási forradalmat is hozott. A naturalizmus jegyében jött s agresszivitásának százféle jegyét adta. A német Freie Bühnének legerősebb támogatói pedig éppen a színházak, amelyek nem a hivatlan konkurrenst látják benne, hanem azt az intézményt, amely helyettük teljesít olyan munkákat, amelyeket nekik kellene elvégezniök s amelyek megtevése számukra csak kellemetlen lehet. — Ma nálunk sincs színjátszási forradalomról szó, s valószínű, hogy az idea újból való feltámadása most sokkal kevesebb kétkedésre és ellentállásra találna, mint tiz esztendő előtt, föltéve persze, hogy okosan, becsületesen és művészien teljesítené a maga feladatát.

Bálint Lajos.

IRODALOM.

A bihariak.

»Apró, — talán csekély értékű kavicsdarabokból került össze e könyv anyaga, de egymás mellé, mozaik-szerűen összerakva, jellemző korrajzot alkotnak: a mult ködfátyolképét.« Hm. Tehát anekdoták; tehát: porszemek a bihari homokból; austerlitz-i csaták a kártyaasztal körül és csibukos országlat a vármegyeházán. A nagy leégések kéményfüstje; kulturhistória, az »az se vót utolsó dolog« alapján. Szó sincs róla: ez is érdekes; csak kissé divatját-mult; csak egy kicsit: unalmas; csak egy kicsit mindenki ösmeri a bihari gentry Niebelung-énekét; csak egy kicsit: el vagyunk kényeztetve; mert Mikszáth Kálmán lábainál hallgattuk ezeket a históriákat. Az én kortársaim...

Igen, bizalmatlanul lapoztuk ezt a könyvet; de ez a bizalmatlanság egyre oszlott, és ha az első pillanatban azt kérdeztük: hát érdemes mindezt könyvbe foglalni, érdemes a maradéknak tudni: micsoda bő familia Szalontai Balogh, micsoda hü cseléd volt a Tiszák Jancsija, milyen vidám prédikátor volt Nadányi Gerzson, milyen hunczfut viccz-csináló a geszti pap, akit Mozgolány néven becsült Bihar, — hát a végén azt mondtuk: érdemes. Érdemes. Ahogy érdemes a népdalt, a közmondást, a régi viseletet; ahogy érdemes lett volna össze-menteni a Barcsay Domokos anekdotáit, az Eötvös Károly Abbazia-beli törtéirait, a Bessenyei Ferencz pompás paródiáit (csak férfiaknak), a Förster Aurél történeteit. (Mondtuk is a minap a Házban Förster Aurélnak, elámulván a históriás anekdotái csillogó záporán: mért nem adja-ki képviselő ur könyvbe mindezt; de csak legyintett: nem lehet, a bötü az semmi, a hang, a mozdulat, az előadás, az a borsza; olyan az, mint a falumbeli zsidó, aki...) Érdemes, szóval, mert Lovassy Andor nemcsak mesél, Lovassy — egyébként alispánviselt ujságíró-társunk — valóságos szellem-idéző és a kis, ide-oda szórt történetekből, amiket esetleg valóban hallottunk, ha másutt nem, a vasuti kupéban, ahol az emberek, nem tudni mért, úgy ösmerkednek össze, hogy vicczeket mesélnek. Az ide-oda szórt történetekből valóban egy letűnt kor képe bontakozik ki. És ez (egy országot móka-csinálás, agarászat, pezsgős, kártyás, szerelmes vigalom közt megrajzolni, vagy inkább: a móka-csinálást úgy megrajzolni, hogy abból egy társadalom kulturképe komponálódjon ki) — ez művészet.

A kormánybiztos, aki vízszabályozási kormánybiztosul küldetett s a miniszter táviratára, hogy »viziügyben jelentést kérek«, azt felelte: a vizi öt forint, a blind tiz forint, és dupla »visszavágás«, mindenesetre nagyon kedves, de még sincs okunk visszasírni ezt a közlekedési politikát. A püspök, aki iskolalátogatás közben rászól a professzorra, hogy »Mi a kacskaringós mennykőnek kinozod ezeket a szegény fiukat azzal a hidrogémmel, nitrogémmel, fotogémmel, — hogy miből áll a víz? A víz víz, a bor bor, tanul meg, idd meg, engem sose kineztek vegytannal, mégis püspök lett belőlem« — mindenesetre kedves, nagyon kedves, de még sincs sok okunk visszasírni ezt a kulturpolitikát; az alispán, aki a nemzetiségi kérdést úgy oldotta meg, hogy minden faluban összefogdostatta a pópát, a bírót, a gura szatulujt, a faluszáját, aztán bevitte őket a vármegyeházára, mindennap csapra ütettet nekik egy-két hordó érmelléki bort, velük ebédelt, velük mulatott s szólt vala nékik, hogy »román testvérek, Erdélyben megbolondult a fajtátok, hát hogy rátok ne ragadjon a bolondság, behoztalak titeket tuszoknak és amelyik faluban kiüt a baj, hát annak a pópáját a ti szemetek láttára felakasztatom« — ez az alispán bámulnivalón kedves, de még sincs okunk visszasírni ezt a nemzetiségi politikát; a kékbeli nemzeti ur, aki az egész természetét folygujtotta, mert Beöthy Andor vicziispán folsóhajtott, hogy »beh jó volna most egy kis meleg«, szintén nagyon kedves, — de még sincs okunk visszasírni ezt a... birtokpolitikát. »Vége van a romantikának, vége van a betyárvilágnak, ha kilobban egy szikrája a szittyavirtusnak, a szilaj magyar vér lobogásának, hamar elfojtja azt a zsandár, a detektiv, meg a pénzen megvásárolt áruló...« borong a szerző, mi meg folsóhajtunk: csakhogy vége van! Ez nem érzéketlenség a mult iránt, csak érzék a jelen iránt; az antik világ szépsége elbódít, de a Tajgetoszt, a korinthusi rab-

szolgavásárt, a prokonzulok harácsolását, vagy a czirkuszok emberevő rettenetét még se sirjuk vissza, Velence kövei a lelkünkben is szikrát vernek, de a sóhajok hidját nem sirjuk vissza. A kuruczvilág misztériumai egy vadállatot is megráznak, de az Esze Tamás lelketfacsaró nyomorát, a naturálgazdaság szörnyiségét, a rézkongót, az elnéptelenedett falyak üszkét-kormát nem sirjuk vissza. A »Bihariak« világa is szép világ volt, de köszönjük szépen: elég volt.

Vezérczikkiró kartársaim mostanában sűrűn emlegetik, hogy Bihar — úgy ahogy van — az erkölcsével, az egész habitusával, a szálfáival és a hernyóival fölkerekedett Pestre; ez bizonyára tulás, de kétségtelen, hogy Biharnak, a magyar Vendéennek, ahogy az összehasonlító történettudomány ifju képviselői nevezik, nagy a déplaceméntja a magyar közéletben. De mit csinál ez a Biharmenti, korrigálja, pótolja azt, amit a régi Bihar, a daliás Bihar, az urhatnám Bihar elvesztett, elrontott, elmulasztott. A régi jó Bihart, a romantikusát, aminek Lovassy Andor utána méléz, Biharban elégették meg legelőbb. De ez már politika... pedig Lovassy Andor nem akart politikát csinálni, nem akart mást: mint egy haldokló világ szemét gyöngéden lefogni. Ez sikerült neki.

L. E.

A Szekfü-ügy halálára.

I.

Megjelent a héten a kirakatokban egy kék füzet (Ujabb válasz támadóimnak. Irta: Szekfü Gyula...), aztán jön majd még egy pár elkeseredett ujságczikk, egyre kisebbedő betűkkel s ezzel vége lesz az ujkori magyar irodalom és tudomány leg-szegyenletesebb fejezetének.

A Szekfü-ügy...

Távoli falvakban még lázítják vele a népet, de itt, a fővárosban, a szerkesztőségi büroókban, az akadémiai kávéházakban, a könyvtárak társalgóiban már elült a forrongás. Ma már veszély nélkül lehet beszélni róla, mert Andrassy Gyula gróf a *gentleman-litterator* bátorságával kiáltotta oda a szerencsétlen, üzött bécsi levéltárnoknak: »A jövőben is írja mindig csak azt, amit helyesnek hisz«. Ezzel megszűnt a hajsza. A csodálatos sorsu könyvről lehet már szabadon vitatkozni.

Ezt a könyvet legfeljebb huszan olvasták el az ezrek közül, akik szidták és becsmérelték.

II.

Abban a szellemes, utolérhetetlen polémiájú kis füzetben, melylyel Szekfü most befejezi az affért, halálosan megsebez valakit, aki ezt az egész vadászatot megindította, s asztaltársaságok, népszövetségek, külteki klubok frázisait a feje felett lobogtatva vitte rohamra a harcot. Az irodalmi gyűlöködés virtuózát terítette le most a Számüzött Rákóczi szerzője: Ballagi Aladárt. Szekfü bemutatja őt, amint Anatole France felé rázza ökleit az akadémiai pódiumról, s azzal a halálos bünnel vádolja meg a fiatal történészt, hogy a Pingvinek szigete költőjének tanítványa. (Minő sértés!) De a Szekfü válaszából látjuk, hogy Ballagi összetévesztette egymással France-ot, Bourget-t, Renant, Montaignet... ah, nevetni lehetne, hogy milyen fegyverekkel mer dolgozni egy magyar tudós, és mily alaposan ismeri a modern francia irodalmat. S el-

Ha fáj a feje

ne tétovázzák, hanem
használjon azonnal:

Beretvás-pastillát

mely 10 perc alatt a legmakacsabb migraint és fejfájást elmulasztja. Ára 1 korona 20 fillér. Orvosok által ajánlva. Készíti

Beretvás Tamás gyógyszerész

Kispesten. Kapható minden gyógyszerárban. 3 doboznál ingyen postai szállítás.

képzelné a képet: Ballagi Aladár, amint csatára vezeti az országot . . .

Rákócziért ?

III.

Rákóczit soha nagyobbnak, soha nemesebbnek nem láttuk, mint e gyalázott könyvben. Addig a gyermekmesék, a képeskönyvek, a tulzottan népszerű történelmek naiv mitológiája lengte körül. De ebből a könyvből mint bánatos, törődött mártír, mint megpróbáltatott ember, mint szerencsétlen, bus magyar hős lépett elő s valamennyien hódolunk neki. A gyermekek Rákóczija után ime megjelent a felnőttek, a hétköznapok szenvedései közt ismertünk meg. Nagyobb volt itt, mint a kurucz csaták ágyudőrejében. És Szekfü mindent felkutatott és megirt róla, minden katasztrófát, mely elérte őt, az életének minden keserű és édes jelentéktelenségét. És beállította Rákóczit a világtörténelem, a diplomácia ezerszázaluszínű, folyton lengő pókhálójába és megmutatta csodálatos objektivitással, hogyan rezonált a magyar száműzött fejedelem minden trombitaszóra, mely akármerre Európában felhangzott, s ha Svédországban terveket szóttek, vagy Angliában izgalom volt az udvarnál, vagy Spanyolországban rosszkedvű volt a király: Rodostóban dobogni kezdett — ah, voltak akkor szeizmográfok? — Rákóczi nagy szíve. Talán, talán . . . Talán lesz még erdélyi fejedelemség. Talán boldog lesz ujra Magyarország.

IV.

Felejtjük el tehát a Szekfü-ügy szomorú perceit s legyünk hálások annak a néhány merész tudósunk, kik a legveszélyesebb perczen állottak talpra s megmentették a magyar tudomány, a magyar kutatás szabadságát. S ne feledjük el, hogy Andrassy Gyula komoly szava szüntette meg a hajtóvadászatot. Ennek az afférnak sajnását azonban soká fogja még érezni a mi kultúránk. Hiába Szekfü feleletének dönthetetlen igazsagai, hiába: a történelem meg fog állani egyidőre fejlődésében minálunk. Itt, ahol sovén jelszavakkal törnek be a tudósok szobáiba; itt, ahol az objektív igazságokat korcsmák vasárnapi zászlóival futamítják meg . . . ki fogja itt megírni Magyarország történetét, az igazit, a művészt, a magasabb értelemben vett magyart, ha minden perczen előronthat az Akadémia mögül Ballagi Aladár s rápecsételheti a szerencsétlen vállalkozó homlokára, hogy hazaáruló s ezzel átadja a tömegek megvetésének?

A párisi játékbarlang . . . de mennyivel különb látványosság a magyar tudományos élet ?

Sz. L.

KÖZGAZDASÁG.

A Foncière Pesti Biztosító Intézet életbiztosítási osztályánál a f. év első felében 2794 ajánlat 14,265.220 K biztosítási tőkére és 9152 K járadékra nyújtott be; 2580 kötvény 13,381.750 K tőkéről és 9152 K járadékról állított ki. A díjbevétel 3,792.187 koronára rug. Haláleset 161 jelentetett 773.900 K összegről. Egyszersmind utalunk ama különös kedvezményekre, melyeket ezen hazai intézet (alapítva 1864-ben, 4 millió korona részvénytőkével, nyereség- és díjtaralékai és évi bevételei körülbelül 60 millió korona) az életbiztosításnál nyújt: 1. Hadbiztosítást díjpótlék nélkül a népfelkelők védkötelezettjeire nézve a teljes biztosított összeg erejéig. (A katonai szolgálat egyéb kötelezetteire nézve mérsékelt díjpótlék mellett) 2. A feltételek értelmében a biztosítás érvényének megtámadhatatlansága még az esetben is, ha a biztosított párbaj, vagy öngyilkosság folytán halt volna el, vagy ha utólag kitűnnék, hogy a biztosított biztosítás alapjául szolgáló ajánlatban lényeges körülményekre nézve tévedett. 3. Évenkénti nyereség-felosztással egybekötött biztosításokat eszközöl. 4. A biztosításnak 3 évi fennállása után a biztosításra jutányos feltételek mellett a) kölcsönt ad, vagy azt b) visszavásárolja, vagy c) minden további díjfizetés nélkül tőkésítést eszközöl anélkül, hogy a félnek utóbbiért folyamodnia kellene.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Budapest, 1914. — Nyomatott az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-társ. betűivel.

Budapest elragadóan szép hegyvidékére, a történelmi emlékekben bővelkedő Visegrádra és környékére, továbbá a természeti szépségekben gazdag Aldunára, a világhírű Kazánszoros-Vaskapu (Ada-Kaleh sziget) tájékára, Európának e legnagyobb, legfenségesebb víziútjára (s ezzel kapcsolatban Herkules-füldőre) kellemes kirándulások tehetőek a Magyar Királyi Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaság személygőzösein. A budapest—visegrád—dömösi vonalon naponként több modern berendezésű, új, nagy személyszállító gőzös közlekedik (junius 16-tól szeptember 15-ig naponta négy járat). E gőzösek a pesti oldalon az Eötvös-téri s a budai oldalon a Pálffy-téri kikötőből indulnak. Menettérti jegy ára Budapestről Visegrádra, Nagymarosra, Gizellatelepfüldőre, vagy Dömösre és vissza az I. osztályban 2 korona. A főváros közelében nyaralók előnyére mérsékelt áru jegyfüzetek adatnak ki. A zimony—orsovai vonalon (Kazánszoros-Vaskapu) a gőzösek hetenként háromszor és pedig lefelé minden vasárnap, kedd és pénteken, felfelé minden hétfő, csütörtök és szombaton közlekednek. Az utazás Zimonyig, Báziasig, vagy Orsováig előtte való napon vasutal történi. Zimonyban és Orsován a hajóutazás előtti este már hajóba lehet szállani és az éjszakát ott tölteni. Ezen aldunai utazásra kombinált, a vasutra és a Magyar Királyi Folyam- és Tengerhajózási R. T. hajóira 30 napig érvényes, mérsékelt menettérti jegyek szolgáltatnak ki Budapest keleti és nyugati pályaudvarokon, továbbá a budapesti utazási és menetjegyirodákban. Az Aldunán modern természetes gőzösek közlekednek, előzetesen is lefoglalható, külön kabinokkal, női termekkel, hálótermekkel (egyesek fürdőszobával is), villamos világítással, kitűnő hajóvendéglővel stb. Naponkénti személy (vegyes) hajójáratok Budapest—Budafok—Ercsi között. Képekkel illusztrált menetrendkönyvecskék a Magyar Királyi Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaság igazgatóságától (Budapest, V. Mária Valéria-u. 11.) díjmentesen kaphatók.

A női szépség titka, hogy a toilette-asztalról ne hiányozzanak a hírneves Kriegner-féle Akácia-szépítőszerek, mint a páratlan akácia-arczenőcs, akácia-puder és akácia-szappan, amelyek kaphatók a Kriegner-gyógyszertárban, Budapest, Kálvin-tér (Baross-utca sarok). Postai szétküldés naponta.

Pöstyén

rádiumos csusz-köszvény ellen világ-
iszapja híri. Pom-
pás új fürdő- és szállópalota. Olcsó polgári szállók és penziók
(napi 5-6 koronától). Új gyógymód elhízott rheumás betegek-
nek (Bergonié-eljárás). — Cím: Fürdőigazgatóság, Pöstyén.

EGO szén-savas Borax
üdít, szepit, fiatalít
1 levél: 30 fillér 1 doboz 1 korona

Pattanást, mitesszert, bőrvörösséget elmulaszt. Bar-
sonysíma, rózsás, üde, bájos arczsint ad.

EGO pipere boraxszappan . . . K 1. —
EGO pipere boraxcrém . . . K 1.50

Főiskolár: **KISS LASZLO** drógeris
Budapest, Baross-utca 81.